

**МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ КЕРІВНИХ КАДРІВ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАКТИЧНОЇ КУЛЬТУРОЛОГІЇ ТА
АРТМЕНЕДЖМЕНТУ
КАФЕДРА АРТМЕНЕДЖМЕНТУ ТА ІВЕНТ-ТЕХНОЛОГІЙ**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня бакалавр
на тему:

**Фестивальні практики в соціокультурному
просторі України: стан та перспективи**

Виконала:

студентка IV курсу бакалаврату,
групи БКД -11-20 з
спеціальності 028 «Менеджмент
соціокультурної діяльності»

Дерев'янка Юлія Вікторівна

Науковий керівник:

кандидат історичних наук, доцент

Святненко Анна Василівна

Рецензент:

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри креативних
культурних індустрій Національної
академії керівних кадрів культури і
мистецтв

Гавеля Оксана Миколаївка

Допущено до захисту:

протокол засідання кафедри

№ 12 від 1 травня 2024 р.

в.о. завідувача кафедри арт-менеджменту
та івент-технологій

_____ **Вікторія ДОБРОВОЛЬСЬКА**

Київ – 2024

АНОТАЦІЯ

Дерев'янку Ю. В. Фестивальні практики в соціокультурному просторі України: стан та перспективи

Об'єкт дослідження: особливості організації та проведення театральних, музичних та кіно фестивалів в період повномасштабної війни росії проти України.

Предмет дослідження: фестивальні практики в соціокультурному просторі України.

Метою бакалаврського проекту є теоретичне обґрунтування та системне дослідження особливостей організації фестивальних практик в роки повномасштабної війни в Україні.

У роботі обґрунтовано дефініцію та розкрито зміст феномену «фестиваль»; досліджено історію виникнення та еволюцію фестивального руху; визначено засади типологізації фестивалів; з'ясовано функціональні особливості фестивалів; проаналізовано особливості організації театральних фестивалів в роки повномасштабної війни; охарактеризовано рівня проведення музичних фестивалів в період війни; проаналізовано організаційні складові кінофестивалів та їх реалізацію в небезпечних умовах; дано комплексну оцінку проведення фестивальних практик в роки війни, окреслено здобутки, визначено недоліки та проблеми.

Ключові слова: фестивальні практики, соціокультурний простір України, стан, перспективи

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ I. ІСТОРІЯ, ТЕОРЕТИЧНІ І ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФЕСТИВАЛЬНОГО РУХУ	
1.1. Поняття «фестиваль» у вітчизняних та зарубіжних дослідженнях.....	7
1.2. Історія розвитку фестивального руху.....	12
1.3. Типологія та функції фестивалів.....	25
Висновки до Розділу 1.....	37
РОЗДІЛ II. ФЕСТИВАЛЬНІ ПРАКТИКИ У СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ УКРАЇНИ	
2.1. Організація театральних фестивалів в роки повномасштабної війни	39
2.2. Особливості проведення музичних фестивалів в період війни.....	48
2.3. Організаційні складові проведення кінофестивалів та їх реалізація в умовах війни.....	57
Висновки до Розділу 2.....	67
ВИСНОВКИ	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	74

ВСТУП

Актуальність дослідження. В соціокультурному просторі сучасної України фестивалі набувають неабиякої популярності та поширення. Повсякденна практика демонструє, що цьому явищу люди в залежності від стилю життя, індивідуальних інтересів, середовища спілкування надають різного значення. Постійне зростання загальносоціальної ваги і ролі фестивального руху (що однозначно виходить з його популярності) породжує необхідність його вивчення, визначення тенденцій розвитку та впровадження конструктивного підходу до організації. Складність дослідження обумовлена, по перше, тематичною різноманітністю та кількістю фестивалів, що було характерно для довоєнного часу. По друге, відсутністю їх загального документального обліку (оскільки організація і проведення фестивалів не завжди пов'язані з офіційними структурами), що залишає єдине постійне джерело – засоби масової інформації, по третє, відносною новизною даного явища в сучасній Україні. Але актуальність його є очевидною, оскільки правильна організація фестивалів дає можливість використати їх потенціал для вирішення питань міжкультурної комунікації, патріотичного виховання, організації дозвілля, моральної підтримки та емоційного підживлення, що є вкрай необхідним і важливим для суспільства, що переживає надважкі часи своєї історії.

Питанням становлення та розвитку фестивального руху, особливостям функціонування фестивалів в Україні присвячували свої дослідження М. Швед [62], С. Виткалов [12], О. Близнюк [6], Д. Зубенко [22], Г. Хрома [60, 61], З. Рось [49], О. Сичова [52], О. Карпаш [29], О. Сергієнко[51], Д. Олефір [42], О. Іванова [23, 24, 25, 26], І. Сікорська [53, 54], О. Литовка [32], М. Щурик [64] та ін.

Фестивалі – це культурно-мистецькі події, для яких характерна конкретна часова та просторова локальність, вони доволі швидкоплинні. Відповідно, джерельна база наукової розвідки – це переважно інтернет-сайти

(звіти організаторів заходу, положення про проведення фестивалів, регламенти фестивалю), буклети, відгуки, анотації в ЗМІ.

Попри доволі великий масив інформації, в тому числі й наукового характеру щодо функціонування фестивалів в сучасній Україні, питання організації й проведення окреслених заходів в роки повномасштабної війни не були предметом спеціальних наукових досліджень. Це теж є вагомим аргументом на користь важливості й актуальності представленої теми.

Метою бакалаврського дослідження є теоретичне обґрунтування та системне дослідження особливостей організації фестивальних практик в роки повномасштабної війни в Україні.

Реалізація окресленої мети зумовила постановку наступних дослідницьких завдань:

- обґрунтувати дефініцію та розкрити зміст феномену «фестиваль»;
- дослідити історію виникнення та еволюцію фестивального руху;
- визначити засади типологізації фестивалів;
- з'ясувати функціональні особливості фестивалів;
- проаналізувати особливості організації театральних фестивалів в роки повномасштабної війни;
- охарактеризувати рівень проведення музичних фестивалів в період війни;
- проаналізувати організаційні складові кінофестивалів та їх реалізацію в небезпечних умовах;
- дати комплексну оцінку проведенню фестивальних практик в роки війни, окреслити здобутки, визначити недоліки та проблеми.

Об'єкт дослідження: особливості організації та проведення театральних, музичних та кіно фестивалів в період повномасштабної війни росії проти України.

Предмет дослідження: фестивальні практики в соціокультурному просторі України.

Наукова новизна результатів даного дослідження полягає в тому, що уперше: зроблено спробу комплексно дослідити можливості соціокультурного потенціалу фестивального руху в умовах повномасштабної війни росії проти України; проаналізовано особливості організації та проведення театральних, музичних та кіно фестивалів під час великої війни. Набуло подальшого розвитку: вивчення виникнення та еволюція фестивального руху. Уточнено: теоретичні підходи до визначення змісту поняття «фестиваль»; засади типологізації фестивалів; функціональні складові фестивалів.

Практичне значення одержаних результатів Висновки дослідження можуть бути використані у навчальній діяльності – для розробки відповідних курсів та спецкурсів з менеджменту соціокультурної діяльності, культурології тощо. Результати дослідження можуть бути враховані при організації фестивалів, а також в удосконаленні культурно-мистецької складової соціокультурного простору країни.

Апробація результатів дослідження. Окремі аспекти дослідження пройшли апробацію на II Міжнародній науковій конференції: «У пошуку нових сенсів пілікультурного світу. Повоєнний діалог культур» (м. Київ, 16-17 травня 2024 р.).

Структура роботи. Бакалаврське дослідження складається зі вступу, двох розділів, поділених на підрозділи, висновків та списку використаної літератури (усього 81 посилання). Загальний обсяг роботи 79 сторінок, основний текст – 73 сторінки.

РОЗДІЛ I. ІСТОРІЯ, ТЕОРЕТИЧНІ І ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФЕСТИВАЛЬНОГО РУХУ

1.1. Поняття «фестиваль» у вітчизняних та зарубіжних дослідженнях

Із року в рік попит на фестиваль як культурний продукт невпинно зростає, як і кількість проведених форумів. Ми можемо без перебільшення говорити про процес так званої «фестивалізації» культурного життя і культурного співробітництва, який сприймається, насамперед, в контексті розвитку фестивалів та їх вплив на різні сфери життя майже кожної особи.

Водночас варто зазначити, що попри популярність фестивалів, які проходять в різних жанрах і видах мистецтва чимало теоретичних питань, питань понятійного характеру поки ще не вирішені в повній мірі і викликають дискусії в науковому товаристві.

Одним із таких дискусійних питань є визначення сутності самого поняття «фестиваль» в сучасному науковому дискурсі. Для вироблення оптимального визначення, доречно буде розглянути різні підходи, прийняті в науковій спільноті, а також аспекти, пов'язані з концепцією, підготовкою і проведенням відповідних заходів і зазначити фактори, що впливають на різні елементи фестивальної діяльності.

Фестивальний рух важливий елемент багатьох аспектів культури. Відповідно, логічним буде стверджувати, що розвиток і зростаюча роль культури є наслідком посилення і ролі фестивалів в сучасному світі.

Для того, щоб дати визначення фестивалям і надати концепцію подібних заходів, багато дослідників починають з пояснення терміну «event» (захід), через те, що часто фестивалі визначаються саме як подія святкового характеру. Існує безліч типів заходів, які класифіковані тематично, за масштабом проведення і способу організації та інших обставин. Саме слово «event» походить від латинського словника і східні вирази, що пов'язані з ним це: - eventus в значенні результат, ефект, успіх; eventum в значенні відбуватися,

виявляти, оприлюднити, результат; *evenire* в значенні з'являтися, траплятися; *venire* в значенні приходити, продавати.

Існує також й інші значення цього терміну, що належать до культури, які містять зібрання чи громадську активність, будь-що, що відбувається в певному місці і в певний час, змагання, випадок, пригода [80].

Існує і типологія, заснована на тематиці подібних заходів: - культурні: фестивалі, карнавали, релігійні події; політичні і державні: саміти, візити голів держав, політичні події; культурно-розважальні концерти, церемонії нагородження; освітні: конференції, семінари, форуми; комерційні: підписання угод, ярмарки, зустрічі [73].

В наведених прикладах, фестивалі можуть бути включені практично в кожний тип заходів. Характерною рисою фестивалів є їх здатність притягувати людей з усієї країни, чи регіону, чи світу, принаймні як у випадку з відомими популярними фестивалями.

Безумовно, фестивалі по'язані з поняттям «event» і можуть стати формою проведення окремих подій, але фестивалі – це і самостійне явище, якому відповідають практично всі ознаки «event».

Доцільно зупинитися на етимології терміну «фестиваль». Це слово латинського походження (*feast, festum*) означає «дні відпочинку», «урочиста подія», «святкові дні». В Англії поширення набули такі слова «festival», «feast» які з початку використання мали одне тотожне значення «свято». Пізніше слово «festival» стало вживатися щодо світських свят, а «feast» - релігійних, але сутність поняття це не змінило. В іспанській мові термін «fiesta» означає «свято». У французькій мові еквівалент цього слова «fete» має декілька значень: публічні розваги, що проводяться з надзвичайного приводу (наприклад національні свята); особливий день, що присвячується релігійним церемоніям; життєві радості, задоволення. Тепер у західноєвропейській традиції терміни «свято» і «фестиваль» є синонімами.

Варто зазначити, що представлення поняття фестивалів не є простим завданням оскільки єдиного визначення у дослідників немає, кожний науковець дає своє пояснення і визначення сутності цього терміну.

Так, італійський дослідник А. Фалоссі протягом багатьох років вивчав фестивалі, їх роль в житті суспільства розглядав фестивалі як «громадський захід, що періодично повторюється, в якому за допомогою багатьох форм і скоординованих заходів, безпосередньо чи опосередковано беруть участь, в рівній мірі, всі члени суспільства, які об'єднані етнічними, лінгвістичними, релігійними й історичними зв'язками, а також мають спільний світогляд [72]. В цьому визначенні, значення прив'язано до соціальної ролі фестивалів. Їх розуміють як організований феномен, в якому беруть участь всі члени суспільства. В цьому випадку, ми розглядаємо фестивалі як явище яке інтегрує суспільство і навіть нації, які засновані на загальних цінностях і беруть початок в далекому минулому. Виходячи із наведеного визначення, можна говорити, що в окремих дослідженнях, які присвячені фестивалям, їх феномен пов'язаний з культурою прадавніх часів [68].

Беззаперечно, фестивалі подібного типу є важливими і сьогодні, але вони не є єдиними проявами фестивального феномену. Тому, з точки зору сучасності, наведене визначення виглядає неповним. До прикладу, чимало сучасних фестивалів не по'язані з певним місцем чи суспільством, вони проводяться в різних місцях і належать до глобальної культури (міжнародні фестивалі музики і кіно). В цьому сенсі, вони не належать до конкретних соціальних груп чи націй, що мають спільні цінності, мову й історію.

Польський дослідник В. Кадні пропонує наступне визначення поняття: «фестиваль – організований соціально-просторовий феномен, що проводиться в особливий час, який виходить за межі щоденної рутини, формуючий соціальний капітал і присвячений вибраним елементам матеріальної і нематеріальної культури людства [68].

Це визначення підкреслює унікальний характер фестивалів, їхню роль в культурі свят і той факт, що вони є місцем зустрічі людей з певними

культурними традиціями, спільними інтересами. У визначенні також робиться акцент на ролі фестивалю як просторового феномену, який трансформує те місце, в якому він проводиться. Подібна трансформація часто є тимчасовою, це означає, що місце використовується для цілей фестивалів протягом короткого періоду часу (від одного до кількох днів). В цей період місце проведення фестивалю використовується зовсім по іншому, на відміну від звичайних днів.

Великий тлумачний словник сучасної української мови визначає фестиваль як: «Масове свято, на якому показують досягнення певного виду мистецтва» [9]. Дослідниця Д. Зубенко визначає фестиваль: «як організований захід з елементами святковості, що має визначену тематику (одну або декілька)» [22]. На думку дослідниці О. Сергієнко фестиваль – «це огляд професійного або самодіяльного музичного, театрального мистецтва, кіномистецтва..., можливість, нагода, варіант представити, побачити, навчитись, навчити, нагадати чи запровадити подію..., особлива подія... Мета кожного заходу полягає в отриманні результату: підкресленні чогось чи когось у форматі музичного, театрального, кіно чи в оформленні; залучені нових учасників до певного руху, заходу, етапу тощо» [51]. С. Виткалов дійшов висновку, що: «Фестиваль нині є штучним заміном свята, оскільки привносить у буденність елементи радості, відпочинку, новизни тощо. Крім того, основою фестивалів є суперницька складова, яка надає змоги спробувати себе в іншій формі чи ролі, оскільки ці заходи проводяться переважно на мистецькій (народно-інструментальній, вокально-хоровій, хореографічній тощо) основі [12]. Науковці Б. Бринзей і М. Щурик акцентують увагу на певних явищах заходу і стверджують, що «фестиваль – це масове театралізоване святкове дійство, яке включає огляд або демонстрацію певних досягнень» [64].

Дослідниця О. Карпаш підкреслює, що фестиваль є «простором святкового дійства, а його перебіг засвідчує цілеспрямований пошук новаторських ідей, реалізації нетрадиційних рішень, розвиток інноваційних

форм роботи акторів і режисерів, творчості інсценізаторів» [с. 15], «мистецькою подією, але одночасно й культурно-туристичним дійством, видовищем, спрямованим на популяризацію певного міста, регіону, країни, «новаторським діянням, що постійно удосконалюється», а його розвиток - «динамічним процесом, що безперервно змінюється й модифікується» [29].

Д. Олефір визначає фестиваль: «як організований захід з елементом святковості або комплекс спеціальних заходів, що мають визначену тематику (одну або декілька) та переслідують певну мету» [42]. Науковиця вважає, що сучасне тлумачення поняття фестивалю акцентує увагу насамперед на комунікативній складовій. А відтак фестиваль виступає «одним із видів спеціальних заходів (з англ. Event-marketing) - тобто направленням практичної маркетингової чи ПР-діяльності та інструментом масової комунікації, реалізація якого пов'язана з ініціюванням та проведенням певного заходу, який має на меті зацікавити цільову аудиторію та створити передумови для вирішення конкретних комунікативних задач [42].

Варто зазначити, що ближче за змістом до слова «фестиваль» підходить «свято». Однак повноцінним синонімом ці слова не є. Свято відбиває більш об'ємне поняття. Воно асоціюється з чимось радісним, безтурботним, вільним, веселим. Таке сприйняття цього слова притаманно як для учасників торжества, так і для його організаторів. Без сумніву, свято – поняття складне і комплексне, яке передбачає різні форми, варіанти, цілі, завдання організації і проведення свята. Головна відмінність міститься в тому, що свято – це подія, яка дає привід до проведення фестивалю як для професіоналів, так і для глядачів чи слухачів. Основне завдання фестивалю – надати свіжого струменю в культурне життя країни, регіону, міста, селища, створити максимально широке поле тягіння.

Отже, на сьогодні існує доволі багато визначень поняття «фестиваль». Вони доводять, що це явище складне з культурологічним, соціологічним, економічним тощо підтекстом. Враховуючи такі обставини ми солідаризуємося з автором і приймаємо наступне визначення: фестиваль – це

культурно-мистецьке явище, що має ритуально-святкову генезу і являє собою серію соціокультурних подій циклічного характеру. Фестиваль існує в численних жанрових різновидах, виконуючи роль носія ідеалів і цінностей певних соціокультурних страт. Він має свою концепцію, структуру, соціальний статус, матеріальну базу та переслідує мету заповнення дефіциту комунікації, компенсації недостатності соціальних та/або професійних в'язків або ж задоволення потреб в певному культурному продукті [29].

1.2. Історія розвитку фестивального руху

Таке явище як фестиваль протягом своєї історії займало важливе місце в культурному житті людей. Постійно розвиваючись, фестиваль починає відігравати все більш помітну роль в процесі міжнаціонального, міжнародного соціокультурного співробітництва. Тому виглядає закономірним, що задля формування цілісної об'ємної картини фестивального процесу важливо зробити екскурс в історію, розглянути сутність фестивалю в історичній динаміці.

Історію становлення і розвитку фестивального руху можна умовно поділити на декілька послідовних етапів, співзвучних з історією людства: Античність, Середньовіччя, Новий і Новітній час [6].

Зупинимося більш детально на кожному з цих етапів розвитку. Корені фестивального руху беруть свій початок в далекому минулому і пов'язані з епохою античності. З того часу вони встигли перетерпіти велику кількість змін щодо форми проведення, художньої концепції, вони стали складнішими, різноманітними, а також фестивалі поступово починають торкатися переважної більшості сфер життя людей.

У найвіддаленіші часи люди проводили ритуальні дії, які за своєю сутністю і формою були схожими на сучасні фестивалі. Такі заходи належали до найбільш важливих моментів в житті людей того часу. Ритуали мали форму ігор, що супроводжували такі події в суспільному житті як, наприклад, релігійні свята, дні народження правителів і богів, прихід нового року чи

прихід до влади нового правителя. Фестивалі, що трактуються в даному контексті, як ритуали, організовувались і проводились на різних континентах планети. Одними з перших подібних фестивалів були заходи, що належали до сезонних видів роботи, як то посівна чи збирання врожаю [68]. Відомий англійський дослідник Уейн Девіс розглядає ці типи подій як перші фестивалі, називаючи їх тимчасовими чи сезонними фестивалями [70]. Більш розвинуті форми фестивалів, що включали в себе елементи високої культури чи мистецтва, проводились в Давній Греції. Для позначення фестивалю використовувалось грецьке слово «Неорте», яке означало міські святкування пов'язані з грецькими богами [68]. Подібні свята включали в себе приношення жертв за участі жерців, ходи, людей, які спостерігали за заходами, а також могли бути й їх учасниками. Такі урочисті ходи часто включали бенкети, піснеспіви, декламування поем чи проведення театреалізованих сценок, а також змагання, скажімо, на кращу п'єсу в літературному мистецтві. Тобто, фестивалі мали потужний культурний і релігійний елемент.

Прикладами таких фестивалів можуть бути заходи пов'язані з культом богині Деметри і бога Діоніса [81]. Культ Деметри був пов'язаний з ритуалами, що мали назву Елевсінські таїнства. За твердженням дослідників важливою складовою цих ритуалів було дійство, під час якого на сцені розігрувались епізоди з міфів про Деметру, а акторами виступали жерці.

Наступною подібною подією було Елевсінське свято на честь бога вина і веселощів Діонісія. Ритуали, пов'язані з цим богом в подальшому стали відомими і широко використовувалися по всій Давній Греції [74]. Під час святкування люди коштували вино, влаштовували бенкети і паради, одягали маски, зображуючи богів. В подальшому, паради перетворювались на вистави, що відбувалися на сцені і поділялися на три типи: комедія, трагедія, драма [68].

Більш того, весь цикл святкування Діонісія поділявся на чотири частини: - Малая (сільська) Діонісія, святкувалась населенням Аттики з грудня по січень; - Ленеї, проводилась з січня по лютий; - Анфестерія, проводилась з

лютого по березень; - Велика Діонісія – найбільш грандіозна частина циклу, яка проводилась з березня по квітень.

Приблизно в 534 р. до н.е. Велика Діонісія включала до своєї програми трагедію, раніше ж, з настанням Ленеї, в Афінах була зіграна перша комедія [69] Головна Діонісія проводилась в Афінах. Кожного року створювалось близько п'ятнадцяти нових творів: комедії, сатира і трагедії. Діонісії влаштовувались і в інших містах Давньої Греції. Там вони супроводжувались теж театральними діями і змаганнями [69]. Все це сприяло розвитку як грецького театру, так і культури Греції загалом. Грецький театр, своєю чергою, став основою театального мистецтва в Римі. Театральні вистави того часу багато в чому нагадували фестивалі.

В давньому Римі одним із важливих фестивалів був фестиваль Сатурналії, який влаштовувався на честь бога рільництва та землеробства Сатурна. Свято проводилось з 17 по 24 грудня [69]. Урочистості були розділені на дві частини: формальні та неформальні. Програма святкування містила: бенкети, азартні ігри, маскаради, паради, прикрашання будинків зовні. Свято проходило в грудні, в час коли землеробські роботи завершувались і всі прагнули відпочинку і веселощів у зв'язку із завершенням жнив. Під час сатурналії ніхто не працював, діти не відвідували навчальні заклади, раби звільнялись від виконання звичайної роботи, отримували особливі пільги як то харчуватися за загальним столом в одязі панів. Громадське святкування починалось перед храмом Сатурна, тут влаштовувалось релігійний бенкет, в якому брали участь сенатори і вершники, що були одягнені в особливе вбрання. В родинях день проходив у веселощах, друзі і родичі дарували один одному подарунки. Вулиці були заповнені людьми, які веселилися, жартували, запалювали свічки, вибирали «королеву балу» і жартівливого «короля сутарналій», люди обмінювалися подарунками [77]. Святкові розваги тривали по п'ять – сім днів.

Фестивалі в давнину належать, передусім, до релігійних свят. Однак вони знаходять своє відображення і в сучасному світі. Сьогодні є достатньо

велика кількість релігійних фестивалів, які проходять по всьому світу. Це традиційні фестивалі в Японії [78], фестиваль голодних духів в Китаї і Тайвані тощо.

Подібні заходи почали відроджуватись відносно недавно, в тому числі з метою збільшення туристичного потоку в країну, яка є організатором фестивального свята. Такі фестивалі не є новинкою в Китаї. Вони розглядаються і визнаються як одно з найбільш ефективних засобів розвитку внутрішнього і міжнародного туризму. Ці фестивалі слугують джерелом прибутку із туристичного сектору [79].

Також існують й інші приклади релігійних фестивалів, які проводяться в Індії. Серед них такі як: Дівалі, Кумбга-Мела тощо. Дівалі чи Діпавалі святкується як «Фестиваль Вогнів» і символізує перемогу добра над злом, і на знак цієї перемоги повсюдно запалюються свічки і ліхтарики. Окрім Індії, Дівалі широко святкується скрізь де є великі індуїстські громади: Бангладеш, Канада, Кенія, Сінгапурі тощо. Кумбга-Мела чи «свято глечика», символізує очищення душі і тіла.

Ці свята, що зародилися в сиву давнину культивують і сьогодні. Вони вважаються найбільш масовими публічними зібраннями людей у світі. Кількість відвідувачів фестивалів щорічно досягає 80-100 мільйонів [68].

Наведені вище заходи мають релігійне значення, вони привертають увагу й їх відвідують мільйони людей різних національностей, що дає підстави говорити про міжнародний характер даних подій [70]. Такі фестивалі підтверджують спадкоємність фестивальних практик і відбивають глибокі історичні корені багатьох сучасних фестивальних проєктів.

Наступний етап в розвитку фестивального руху припадає на епоху Середньовіччя.

В середні віки зародились такі прообрази фестивалів як: лицарські турніри, святкування на честь прибуття високоповажних осіб, як то короля, карнавали.

Ці події включали в свою програму: театральні вистави, декламації і концерти. Популярною формою того часу були вистави, що влаштовували бродячі театральні трупи. Ці дійства приваблювали людей, збирали чималу глядацьку аудиторію і прищиплювало їм інтерес до культури [69].

Найбільш вагомим середньовічним заходом фестивального типу, безумовно, був карнавал, традиції якого зберіглись і до сьогодні.

В Середньовіччя карнавал був періодом необмеженої свободи і веселощів, часом, коли соціальні ролі змінювалися, а умовності тимчасово переставали діяти. Карнавал був специфічною, короткочасною соціальною революцією, віддушиною від зарегламентованого суспільства того часу з його правилами, нормами, законами. Карнавал також був типовим прикладом трансгресивного фестивалю, тобто фестивалі в силу своїх властивостей можуть перетинати певні соціальні кордони, які в повсякденний час міцно закріплені в суспільстві (стереотипи, упередження, нав'язана модель соціальної структури) [71].

Досліджуючи розвиток фестивального руху в Новий час, виявляється справедливою теза про те, що вони не є достатньо поширеним явищем, в цей період їх географія обмежується Європою. Епоха ренесансу прискорила розвиток фестивалів в Європі й одним із центрів фестивалізації стала Венеція [76].

Окрім відомого Венеціанського карнавалу, в місті були організовані інші релігійні і світські фестивалі. Як зазначає польський дослідник В. Кадні, «минулі століття дали суттєвий поштовх для розвитку культури і подіям, що до неї належать. Найчастіше заходи містили в собі низку сценічних дійств, танці, пантоміми, оперу. Ренесанс відродив ідею античності і повернув до життя традиційні фестивалі, які були зароджені в часи античної Греції чи Римської Імперії [69].

В подальшому секуляризація повсякденного життя, поява нових станів, бурхливий розвиток мистецтв в епоху Ренесансу призвели до професіоналізації творчої діяльності не тільки в галузі літератури,

виконавських і пластичних мистецтв, а й в театрі, музиці. З'являються стаціонарні та пересувні театри, потреба у видовищних розвагах формує їх у сферу професійної діяльності. Ймовірно, що саме це й обумовило поступове зменшення синкретичних форм середньовічної культури. А разом з ними гальмується і традиція фестивалю як форми організації художнього життя.

Відродження фестивалю як явища культурного життя відбулося на межі XIX і XX століть. Це стало наслідком появи нової міської культури, розвиток якої стали визначати засоби масової комунікації - газети, журнали, радіо, звукозапис, кіно, а в післявоєнний період телебачення. Бурхливий розвиток нових інформаційних технологій радикальним чином відбилося на організаційних формах функціонування виконавських мистецтв. Завдяки радіо, телебаченню, грамзапису стрімкими темпами відбулася інтернаціоналізація міжнародного артистичного ринку. Формується новий тип аудиторії виконавських мистецтв, що володіє високими критеріями вибірковості і значно більшим ступенем інформованості щодо культурно-мистецьких процесів. Гастролі кращих театральних, музичних колективів, солістів-інструменталістів, вокалістів стають практично повсякденним явищем.

В подальшому, з початком XIX ст., фестивалі отримали широке поширення у багатьох європейських країнах, особливо в Німеччині. Їх організували музичні товариства, різні заклади, окремі міста, провінції, округи.

Визначною подією для розвитку фестивалів у XIX ст. стала організація і проведення 1876 року Байройтський фестиваль (Баварія) присвячений творчості німецького композитора Р. Вагнера. Цей фестиваль є одним із старих фестивалів Європи і проходить щороку і в наші дні. З огляду на тривалість існування цього фестивалю видається доречним зупинитися більш детально на його історії. Історію фестивалю можна умовно поділити на два періоди: до Другої світової війни і «Новий Байройт».

Ідея створення фестивалю належить самому композитору, концерти проводилися в спеціально побудованому для цього театрі. Р. Вагнер особисто керував будівництвом театру і його дизайном. Будівля нагадувала амбар і була простою і демократичною на вигляд. Для цього театру було характерно три архітектурні складові, передбачені композитором: стрімкі підйоми, що нагадували амфітеатр; напівтемрява у глядацькій залі і глибока велика оркестрова яма, де міг розміститися «невидимий оркестр». Відкриття фестивалю відбулося в серпні 1876 року, була представлена прем'єра повного циклу «Перстень Нібелунга». Преса дала негативні відгуки і через фінансовий дефіцит, що становив, за сучасними стандартами, близько мільйона євро. Наступний фестиваль було проведено тільки 1882 року, на якому презентовано «Парсифіль» для вишуканої публіки і п'ятнадцять вистав для широкого загалу. Цей фестиваль став не просто світським, а мистецьким заходом. Несподіванкою для публіки стало інноваційне використання сценічної техніки, а саме встановлення мінливих декорацій, що рухались і розгорталися. Серед запрошених гостей були відомі постаті музичної культури: Г. Малер, Ф. Ліст, К. Сен-Санс тощо.

До 1919 року і в період з 1924 по 1936 роки фестиваль проходив щорічно чи раз на два роки. З 1936 року фестиваль став щорічним. Були періоди 1914-1923 і 1945-1950 роки, коли фестиваль не проводився. Варто зазначити, що під час Другої світової війни фестиваль був переданий нацистській партії, яка оплачувала опери для поранених солдатів, що поверталися з фронту. Солдати мали перед виступом прослухати лекції про композитора і більшість глядачів вважали фестиваль стомлюючим [21].

Після війни вперше театральну завісу фестивалю підняли 1951 року. Поступово фестиваль відроджувався і перетворився на один із впливових мистецьких центрів. Захід відвідували відомі діячі культури, політики, бізнесмени, спонсори. Радіо і преса багато і позитивно відгукувалася про фестиваль, надавали заходу гарної реклами.

Сьогодні цей фестиваль є одним із відомих і престижних у світі. Його організацією і проведенням опікуються нащадки композитора. Щороку шанувальники класичної музики відвідують цей захід. Квитки бронюються заздалегідь, концертна зала, що вміщує 2000 глядачів традиційно заповнена. Ще близько шестидесяти тисяч осіб мають можливість безкоштовно послухати концерт, розташовуються у парку навколо театру.

Наприкінці XIX ст. з'явилися й інші відомі фестивалі, як наприклад Зальцбургський. Історія цього одного із престижніших літніх музичних фестивалів розпочалася 1877 року. Певний час музичні заходи влаштовувалися не регулярно. Тільки з 1920 року фестивалі почали влаштовувати щорічно. Спочатку в програму фестивалю входили камерні та симфонічні концерти, пізніше були поставлені чотири опери Моцарта. В перші роки функціонування фестивалю репертуар його обмежувався творами переважно австро-німецьких композиторів (Р. Штрауса, К. Глюка, В. Моцарта тощо). Пізніше в програму увійшли твори інших авторів, здійснено багато світових прем'єр. Сьогодні в програму фестивалю входять переважно концерти академічної музики та музично-театральні вистави. Щороку музичне свято відвідують понад 200 тис глядачів.

Фестивалі XIX ст. демонструють популярність даної форми культурного співробітництва, розширення їх географії і жанрово-видовищної спрямованості. Вони підготували бурхливе збільшення і розвиток фестивального руху сучасності.

Наступним періодом в розвитку фестивального руху стало XX століття. Початок цього століття – це ключовий період для розвитку кінематографа і як наслідок поява фестивалів кіно, які стали популярною формою кінематографічного обміну.

Перші кінофестивалі з'явилися не зразу після появи кінематографу. Знадобилося близько сорока років для становлення цього виду мистецтва, після чого і був організований і проведений перший фестиваль, який існує і в наші дні.

Загалом кінофестивалі можна назвати породженням традицій 20-30-х років минулого століття, того періоду, коли «великий німий» вже привернув увагу чималої аудиторії глядачів в багатьох країнах світу і став сприйматися як невід'ємна складова культури попереднього століття.

1932 року був влаштований перший міжнародний кінофестиваль в тій же самій формі, в якій він проводиться в наші дні. Назва цього фестивалю відома кожній особі, яка хоча б мінімально дотична до кіномистецтва – Венеціанський кінофестиваль. Місце його проведення острів Лідо. Перший фестиваль не мав на меті змагання, виокремлення кращих стрічок, а переслідував ідею демонстрації кінотворчості. Першим представленим фільмом стала стрічка американського режисера Рубена Мамуліяна «Доктор Желіл та містер Гайд». Загалом на перший кінофестиваль було залучено дев'ять країн, які представили 29 повнометражних і 14 короткометражних фільмів. Хоча, як було зазначено перший європейський кінофорум був позаконкурсним, але чимало представлених на ньому фільмів стали справжньою класикою кінематографу («Земля» О. Довженка, «Франкенштейн» Д. Вейла, «Гранд Отель» Капрі тощо, актори отримали світове визнання (Кларк Гейбл, Грета Гарбо) [11]. Перший кінофестиваль був вдалим і сприяв популярності наступного заходу, який було організовано 1934 р. , він був більш представницьким: в ньому брали участь 17 країн і 40 повнометражних фільмів. Протягом свого існування фестиваль зазнавав деяких змін: удосконалювалась його структура, реорганізовувалась вся система, запроваджувався комітет експертів для допомоги у виборі кінострічок і збільшення різноманіття демонстрації на фестивалі тощо.

Фестивальний показ сьогодні складається із наступних основних частин. Основна програма: головний конкурс; програма «Обрії»; конкурс короткометражних фільмів; позаконкурсний показ. Кіноринок. Секція незалежного і паралельного кіно: міжнародний тиждень критики; конкурс авторського кіно.

В головному конкурсі мають брати участь не більше 20 фільмів, які ніколи раніше не демонструвались глядацькій аудиторії і не були представлялись на інших фестивалях. Відбором фільмів займається директор фестивалю за допомогою комісії з п'яти експертів, а також групи іноземних консультантів. Список відібраних фільмів тримається в секреті до офіційного оголошення. До міжнародного журі головного конкурсу входять 7-9 осіб, що займаються кіно чи іншими видами мистецтва. Саме журі головного конкурсу присуджують наступні нагороди: Золотий лев – головний приз кращому фільму фестивалю; Срібний лев – кращому режисеру; Приз Великого журі – є трерьюю за значимістю премією на форумі; Кубок Вольпі за кращу чоловічу роль – кращому актору; Кубок Вольпі за кращу жіночу роль – кращій акторці; Спеціальний приз журі може вручатися за бажанням журі режисеру, актору чи акторці за сукупний внесок в кіномистецтво. Золота Озелла – приз за кращий сценарій, операторську роботу, оригінальну музику (номінації на цей приз визначаються індивідуально для кожного фестивалю). Вручається і приз за кращий сценарій. Нагородою за кращий дебютний фільм є приз Луїджи Ді Лаурентіса – Лев Майбутнього. Премія Марчелло Мастоаянні – кращому молодому актору чи акторці. З 2007р. запроваджена нагорода Блакитний лев, яка вручається фільмам, присвяченим темам ЛГБТ і квір-культури. Приз молодим кінематографістам – це нагорода, що вручається фільмам, знятими режисерами у віці 18-25 років.

У програмі «Обрії» приймають участь ігрові і документальні фільми, що представляють нові тенденції у розвитку кінематографа. Призи цієї програми: за кращий ігровий фільм і кращий документальний фільм програми. Конкурс короткометражних фільмів - це конкурс ігрових й анімаційних короткометражних фільмів, які тривають до 20 хвилин. Журі у складі трьох осіб визначають призи: за кращий короткометражний фільм, за кращий європейський фільм, спеціальний приз журі.

У позаконкурсному показі програми демонструються найбільш видатні фільми, що вийшли в поточному році. В цьому показі беруть участь до 6 фільмів. До програми допускаються виключно світові прем'єри.

Щодо кіноринку, то він проходить протягом всього фестивалю. Великі торговельні компанії пропонують прокатчикам з усього світу останні новинки кіновиробництва. Фестиваль надає кіноринку свою інфраструктуру [10].

Важко оминати увагою Канський кінофестиваль, який був започаткований 1946 року. Сьогодні він вважається найпрестижнішим не тільки в Європі, а й у всьому світі.

У другій половині ХХ ст. кінофестивалі стали проходити в усіх країнах світу, їх кількість з року в рік зростала, а програми даних заходів об'єднувала кінематографістів, які працювали в різних жанрах, представляли національні школи, традиції, прагнули в межах програми кінофорумів обговорювати важливі і гострі проблеми сучасності.

У другій половині минулого століття з'явилися і нові багатожанрові фестивалі, які збагатили саму форму заходу цікавими підходами, організаційними рішеннями, змогли об'єднати в своїй програмі різні види мистецтв і широку глядацьку аудиторію.

В даному контексті неможна оминати увагою Единбурзький міжнародний фестиваль. Цей фестиваль став одним із тих, хто дав поштовх до культурного відродження Європи в післявоєнний час, він допоміг подолати пережитки і страхи війни для всіх націй світу. Перший Единбурзький фестиваль пройшов 22 серпня по 11 вересня 1947 року. Метою організації і проведення заходу було створення надійного фундаменту для розквіту людського духу і збагачення культурного життя Шотландії, Британії й Європи в цілому.

Під час проведення першого фестивалю, його програма була поділена на дві частини: офіційну і неформальну. Друга, неформальна частина виникла завдяки восьми театральним трупам, що на той час давали вистави просто на вулицях міста. З тих пір ця традиція існує без змін. Ця частина програми має

назву фестиваль «Фріндж» (що виходить за межі прийнятого) – це форум експериментального виконавства, в програмі можуть брати участь усі бажаючі, для участі у ньому немає жодних обмежень, сюди приїжджають артисти, колективи з усього світу, демонструють тут свої сміливі новаторські постановки, свої новинки.

Сьогодні – це щорічний фестиваль виконавських мистецтв, що влаштовується в Шотландському місті Единбурзі. Він триває протягом трьох тижнів. В межах форуму проходять десятки різних заходів: концерти класичної, оркестрової, камерної і вокальної музики, театральні, оперні, балетні вистави, танцювальні шоу у виконанні як визнаних творчих колективів, так і початківців з багатьох країн світу. Міжнародний Единбурзький фестиваль мистецтв занесено в Книгу рекордів Гіннеса як найбільший і масштабніший. На різних концертних майданчиках міста проходить понад двох тисяч подій, а населення Единбургу в період фестивалю збільшується в двічі – до двох мільйонів осіб. Единбурзький фестиваль є величезним майданчиком, на якому відбувається демонстрація кращих здобутків національних культур країн, їх престижу, створення нової єдиної спільної культури. Від року в рік форум розширюється, переплітає всередині себе різні види культури, тобто сприяє налагодженню міжкультурної комунікації. В рамках фестивалю відбувається діалог між глядачами і виконавцями, проходить обмін творчим досвідом та ідеями, реалізація яких сприяє подальшому культурному прогресу. Фестиваль сприяє відкриттю нових талантів, про яких дізнається світ. Також форум допомагає активувати міжнародні контакти і дає можливість для взаємозбагачення культур і збереження їх різнобарвності і багатогранності.

Проведення фестивалю сприяє значному залученню туристів, це в свою чергу збільшує коло осіб, які долучаються до знайомства і з внутрішньою культурою країни. Одним із важливих позитивних впливів заходу на глядачів є те, що фестиваль виховує в них почуття смаку й естетики. Единбурзький

фестиваль, як і будь-який інший створює позитивний образ країни, регіону проведення, а також його учасників.

Фестиваль відіграє важливу роль в культурному обміні і комунікації між країнами, культурами, цивілізаціями. Наприклад, 2018 році головною темою фестивалю стали східні мотиви. В програму заходів увійшли твори, що відображають дух й атмосферу сходу, серед учасників фестивалю акцентувалася увага на колективах із Китаю, Кореї, Індії, В'єтнаму. Тема сходу, східних традицій активно обговорювалася на семінарах, які входили до програми фестивалю [20].

Традиційно в програмі фестивалю беруть участь всесвітньо відомі колективи: Симфонічний оркестр фінського радіо, Шотландські симфонічні і камерні оркестри, Клівлендський симфонічний оркестр, Сіднейський симфонічний оркестр тощо.

Місія сучасного Единбурзького міжнародного мистецького фестивалю міститься у вирішенні різних актуальних питань, що стосуються проблем культурного співробітництва, місці і ролі саме цього форуму в культурному обміні [75].

Поступово з'явилися й інші авторитетні фестивалі, що об'єднували музикантів, акторів, режисерів, кінематографістів, представників інших творчих професій.

Отже, спираючись на історичний огляд фестивалів можемо стверджувати, що заходи подібного характеру були популярними і затребуваними завжди, і кожна епоха розкривала нові можливості і нові підходи в організації і проведенні фестивальних заходів. Кожний новий вид творчості, вид мистецтва, як правило, збагачував фестивальний рух оригінальними прикладами і новими цікавими проектами. Можна зазначити, що багато фестивалів виявилися справжніми довгожителами і, зародившись ще в позаминулому столітті, не втратили популярності, актуальності і залишаються затребуваними широким глядацьким загалом. В XXI столітті фестивальний рух не припинив свою позитивну динаміку щодо розширення

меж не тільки в географічному, а й в концептуальному плані. Фестивалі дали потужний поштовх для розвитку всіх сфер культури і мистецтва завдяки тому, що вони виступають в ролі потужного майданчику, на якому відбувається культурний обмін найкращими досягненнями в різних галузях людської діяльності.

1.3. Типологія та функції фестивалів

Вивчення теми дослідження передбачає визначення типології фестивалів. Розподіл і класифікація фестивалів ґрунтується на узагальненні та аналізі відомостей щодо даного явища. Типологія - це вид наукової систематизації, класифікації за спільними ознаками, у яких фіксується функціональні або структурні особливості [9]. Це дає можливість комплексного висвітлення предмета дослідження – сучасних фестивалів.

Зупинимося на окремих типологіях фестивалів, які представили відомі дослідники. Так, створена В. Канді типологія досліджуваних заходів спирається на наступні критерії: місце проведення; ставлення до релігії; структура соціального класу, розподіл влади і соціальних ролей; важливість моментів в особистому житті; сезонність; масштаб і значення; повторюваність; форма організації і фінансування; склад гостей і глядачів фестивалю; тема; історична та географічна ситуація фестивалю [68].

Науковці М. Юдов, А. Вічна пропонують наступну систематизацію фестивалів: час проведення (короткострокові, середньострокові, довгострокові); місце організації та конкретні локації заходу: стаціонарні, мобільні; змагальна складова: орієнтація на об'єднання осіб, пов'язаних одним видом діяльності і виявлення тенденцій у певному виді мистецтва (фестиваль-демонстрація, фестиваль-огляд; відкрита форма конкурсу-змагання (фестиваль-конкурс); географія учасників заходу: міжнародні, республіканські, локальні [65].

В межах нашого дослідження не можна оминати увагою типологію, що поділяє фестивалі за наступними аспектами: за видами мистецтва: музичні,

театральні, фотофестивалі, фестивалі образотворчого мистецтва тощо; за хронологічним принципом: щорічні, бієнале (раз на два роки); триєнале (раз на три роки); за територією охоплення: регіональні, міжнародні, республіканські; за типом інституційної підтримки: визначається в залежності від організацій, що виступають ініціаторами проведення фестивалів - державні структури, приватні і громадські фонди, меценати, спонсори, міжнародні організації; за складом учасників: фестивалі дитячої творчості, фестивалі професійних художників, молодіжні фестивалі тощо; фестивалі, що орієнтуються на певні напрямки в мистецтві: фестивалі класичного мистецтва, фестивалі авангарду, фестивалі джазу, фестивалі рок-музики тощо; фестивалі на конкурсній основі і без неї; фестивалі, пов'язані з розвитком новітніх технологій: відеоарту комп'ютерного й анімаційного мистецтва, фестивалі програмного забезпечення [65].

Не завжди фестиваль присвячений до якогось свята. Він може відбуватися в межах будь-якої визначної події (новорічний фестиваль, фестиваль до дня закоханих тощо) так і призначатися незалежно від свята. Фестивалі бувають більш чи менш масовими. Найбільш демократичні фестивалі – для всіх, що проходять на вулицях міста. Розподіл фестивалів за видами достатньо умовний, тому, що сучасні фестивалі, завдяки різноманіттю включених до нього подій, може мати змішаний характер. В залежності від часу і місця проведення фестивалі можуть бути сезонними (в залежності від пори року, події), закритими (коли основні заходи фестивалю проходять на закритих площадках, в камерній обстановці) і тими, які проходять «під відкритим небом, коли основна частина подій проходить на відкритих майданчиках, на фоні ландшафтних пейзажів.

В залежності від масштабності фестивалі поділяються на всесвітні, міжнародні, республіканські, міські, регіональні, а також етнічні і міжкультурні. За тривалістю проведення фестивалі поділяються на короткострокові (від декількох днів до двох тижнів; середньострокові (від двох тижнів до одного місяця) і довгострокові(від одного місяця до року).

В залежності від ідейної спрямованості: професійні; історичні, ретроспективні (відтворюючі історичні події, епоху, легенди, обряди місцевості); фестивалі сучасних технологій (демонстрація кращих досягнень в галузі розвитку техніки, транспорту тощо. Прикладом може бути канадський фестиваль «Arcadia», присвячений комп'ютерним технологіям, міжнародний фестиваль мультиплікації в Бразилії.

В залежності від виду мистецтва, представленого на конкурсну програму для оцінювання: художні фестивалі (рисунок, живопис, спортивні, змішанні, літературні. До даної категорії фестивалів належать і музичні, які в свою чергу поділяються на: монографічні (присвячені музиці одного композитора, групи); тематичні (присвячені певній епосі, жанру чи стилістичному напрямку); фестивалі творчості, виконавського мистецтва (як професійного, так і аматорського) [56]

Варто звернути увагу на появу нових форматів форумів: фестивалі на конкурсній основі, фестиваль-ярмарок, фестиваль-платформа, фестиваль-конгрес, фестиваль огляд, фестиваль-лабораторія тощо [33].

Деякі фестивалі мають свою типологію. Найбільш структурованою виглядає типологія фестивалів кіно. Наведемо її для прикладу. Кінофестивалі поділяють за такими ознаками: масштаб проведення (місцеві, регіональні, міжнародні); національні (національні, міжнаціональні); вид кінопродукції, (анімаційні, науково-популярні, ігрові); тематичні (екологічні, релігійні, святкові, військові, патріотичні); жанрові (історичні, комедійні, детективні); категорії (клас А, клас Б, решта); вікові (дитячі і підліткові, студентські, для дорослих). Інша група ознак це: рівень новизни кінопоказу (перший екран, другий екран, архівне кіно); засоби поширення кінопродукції (кінотеатральні, телевізійні, відеофестивалі); рівень поширення заходів (точкові, мережеві); оціночні (глядацькі, експертні); цільові (комерційні, благодійні, естетичні); періодичність проведення (регулярні, нерегулярні); метраж (короткометражні, повнометражні); економічна ефективність (рентабельні, окупні без прибутку, неокупні); особливості призначення (для осіб з обмеженими можливостями).

Доволі великою є можливість виокремлювати й інші ознаки і проведення по ним класифікації, проте наведених, як на нашу думку, достатньо для відображення різноманіття сучасних фестивалів.

В контексті нашого дослідження доцільним є акцентувати увагу на тому, що є об'єднуючим для всіх цих форумів. Фестиваль – це різновид свята, і він повинен виконувати всі його функції, а саме: рекреаційну (рекреація від ваги повсякденних турбот і тривожності), компенсаторну (здобуття свободи), гносеологічну (набуття соціально корисного знання), комунікативну (духовного об'єднання, примирення, згуртування людей, поновлення суспільних зав'язків), ціннісно-орієнтаційного морального очищення, колективного самовираження, естетичної освіти.

Одною із важливих характеристик фестивалю є його статус в культурному житті (міжнародний, національний, регіональний). Відмінності між фестивалями за їхньою характеристикою, на перший погляд, можуть мати достатньо умовний характер, оскільки будь-якому з цих заходів можу брати участь інтернаціональний склад учасників. Різниця буде спостерігатися в рівні престижу фестивалю, свідомості публіки, професійних виконавців й їх менеджерів, його значенні в системі пріоритетів міжнародного театрального і концертного ринку, джерелах субсидування його діяльності і фінансових можливостях сплачувати відомих виконавців.

Переважає більшість фестивалів в європейських країнах існує на постійній основі. Їх діяльність фінансується за рахунок субсидій уряду, органів місцевого самоврядування, корпоративних спонсорів і меценатів. В окремих випадках субсидії на проведення масштабних культурних акцій загальноєвропейського значення виділяє Рада Європи й Європейське економічне співтовариство. Без таких субсидій фестивальна діяльність здійснювалась би в значно менших масштабах. Терміни проведення будь-якого фестивалю, за рідкісним винятком, обмежені чіткими часовими межами. Більш того, якщо організатори фестивалю претендують на те, щоб він

регулярно повторювався, то вони прагнуть зберегти період проведення заходу незмінним протягом багатьох років.

Переважна більшість фестивалів в своїй маркетинговій політиці орієнтується, передусім, на глядачів і слухачів – представників середнього класу, завдяки яким і заповнюються глядацькі зали.

Спробуємо більш уважно проаналізувати особливості фестивалю. Будь-який, навіть найбільш довготривалий фестиваль, має чіткі календарні терміни його проведення. Фестивальні заходи проходять в єдності завчасно окресленого простору країни, регіону, міста, концертної чи театральної зали. Фестиваль як культурна акція передбачає наявність своєї аудиторії, на яку зорієнтована його художня концепція.

Тимчасові характеристики кожного фестивалю визначають його статус в низці інших подій культурного життя міста, регіону, країни, взаємодію з регіональною і місцевою економікою і культурною інфраструктурою, обсяги та джерела фінансування, чисельність постійно діючого організаційного комітету, рівень адміністративних витрат тощо.

Фестиваль може функціонувати й як акція, що систематично повторюється і як одноразова. Практика одноразових культурних акцій в останні роки використовується не часто. Це фестивальні проекти, що організують міжнародні культурні інститути ЮНЕСКО, Міжнародна асоціація дитячих театрів тощо. Такі фестивальні проекти не мають чіткої періодичності проведення, їх організатори прагнуть кожний наступний фестиваль проводити в одній із країн – членів міжнародних інститутів [57].

Фінансування такого роду проектів, як правило, орієнтовано на наступні джерела: гранти культурних комісій міжнародних політичних інститутів, як ЮНЕСКО; гранти самих культурних організацій і кошти їх національних комітетів; ЗМІ; бюджетне фінансування (субсидії, соціально-культурні програми, профільні Міністерства країни); фонди; спонсори; кошти населення, що отримують від комерційної діяльності. Деякі, вже усталені фестивалі мають свій фонд розвитку, постійний майданчик для проведення

заходу. Метою фестивалю є підвищення впливу на культурно-художній розвиток, як учасників, так і гостей в межах певного виду мистецтва [57].

Загальновідомо, що в світі відбувається багато заходів, що традиційно називаються організаторами – музичні фестивалі. На фестивалях музика з усіх видів мистецтва найбільш безпосередньо впливає на сприйняття особи, «заражає емоціями». Тобто музика має надзвичайний вплив на підсвідомому рівні на область почуттів людини, проте не можна виключити при цьому і вплив на область розуму.

Фестивальна індустрія передбачає досить різні припущення і змішення жанрів. Широку популярність отримали фестивалі з конкурсною складовою. Це ті, в яких молоді, початківці чи вже відомі артисти змагаються між собою за право бути кращим, першим. Поширені фестивалі змішаного типу, наприклад, фестивалі музики і кіно чи фестивалі музики і танцю.

Достатньо велика кількість музичних фестивалів мають конкурсну складову, тобто по суті вони є музичними конкурсами. Такі фестивалі, як правило, містять дві складові: сам конкурс, з виступом молодих артистів, і концерт зірок. Музичні фестивалі з конкурсною складовою можуть тривати декілька днів, а відомі, престижні – тиждень.

Музичні фестивалі – це цикл концертів і вистав, що об'єднані загальною назвою, спільною програмою і відбуваються в особливо урочистій святковій атмосфері.

Фестиваль як явище художнього життя відрізняється особливою атмосферою свята. Він орієнтований на показ кращих художніх колективів і виконавців, відрізняється оригінальністю репертуарного підбору, він різниться від репертуару стаціонарних колективів.

Головним завданням фестивалю є створення максимально об'ємного поля тяжіння, як для професіоналів, так і для звичайних глядачів і слухачів, а також впровадження свіжого струменю в культурне життя міста, області, країни. Так поступово стали входити в звичку, в традицію публічні виступи музикантів, дискусії, демонстрація вмінь. Поступово щорічні зустрічі

музикантів і публіки набули сталу організаційну форму, їх стали називати музичними фестивалями. Якщо ж присутній змагальний момент – то це музичний фестиваль-конкурс.

Підготовка до фестивалю розпочинається завчасно, тобто планується по часу тими організаціями і закладами, які керують і організують культурно-дозвіллевою діяльністю.

Органи управління приймають Постанову про проведення фестивалю. Ставляться наступні завдання при підготовці заходу: - Створення ініціативної групи чи оргкомітету про проведенню фестивалю; - Визначення цілей і задач, теми та ідеї; - Розробка положення про фестиваль; - Написання сценарію; - Підбір майбутніх учасників і робота з ними; - Підбір ведучих заходу; - Формування журі; - Покупка призів для нагородження учасників; - Оформлення місця проведення заходу; - Репетиційний та постановочний процес; - Підготовка художніх номерів, виступ творчих колективів; - Підбір та запис музичного супроводу; - Завершується вся підготовча робота одною чи двома генеральними репетиціями. Після проведення фестивалю відбувається аналіз й обговорення з метою в подальшому запобігти помилок і закріпити найбільш вдалі моменти [57].

Керівництво фестивалем здійснює організаційний комітет. До його складу входять представники організацій-партнерів, організаторів та спонсорів фестивалю.

Оргкомітет фестивалю до початку заходів формує й затверджує склад виконавчої дирекції по підготовці і проведенню заходів фестивалю. Оргкомітет вирішує питання кадрового забезпечення фестивалю, фінансування, формує імідж фестивалю тощо.

Виконавча дирекція фестивалю затверджує персональний склад робочих груп, склад журі, атрибутику фестивалю, а також низку інших питань, що пов'язані з підготовкою і проведенням фестивалю.

Робочі групи фестивалю здійснюють керівництво щодо підготовки заходів фестивалю на місцях, вони формуються і підпорядковуються виконавчій дирекції фестивалю.

Організаційний комітет розробляє Положення про фестиваль. Положення – це документ, в якому регламентуються організаційні моменти фестивалю.

Положення містять такі складові: назва (тема) фестивалю; ціль і порядок його проведення; строки й умови проведення; кількісний та якісний склад учасників, репертуар чи завдання; вимоги до фонограм і реквізиту; критерії оцінки результатів; склад журі; партнери фестивалю – організаційна підтримка, інформаційна підтримка (СМІ), спонсори фестивалю; визначаються передбачувані нагороди переможцям; транспорт, харчування, проживання; медичне обслуговування; забезпечення порядку; реквізити організаторів для вирішення організаційних питань чи надання методичної допомоги.

Положення затверджується радою, адміністрацією чи директором в залежності від рівня фестивалю [22].

Для оцінки якості номерів, програм, робіт, що презентуються створюється компетентне журі. До складу журі входять фахівці з номінацій і конкурсам, представленим в Положенні про фестиваль, які користуються авторитетом у відповідних галузях культури. Його висновки стосовно побачених номерів лягають в основу рішення організаційного комітету щодо розподілу призових місць і нагородження переможців.

Для оцінки виступів учасників фестивалю розробляють відповідні фестивалю критерії й оцінки, наприклад, критерії музичного фестивалю можуть бути: вокальні данні конкурсанта; відповідність пісенного матеріалу даному голосу; артистизм; сценічне перевтілення; костюми; якість фонограми.

Для участі у фестивалі розробляється спеціальна заявка-анкета, в якій передбачаються графи необхідні при організації фестивалю і строки подачі в оргкомітет, наприклад: місто, район; Прізвище, ім'я учасник; вікова група;

прізвище керівника колективу, телефон; кількість учасників хореографічного супроводу; музичний супровід (музиканти (кількість); керівники, супроводжуючі; назва твору; тривалість в хвилинах; місця в готелі тощо.

У кожної країни свої власні форми проведення таких фестивалів, але у них є одна мета: популяризувати культуру, мистецтво, пояснити суспільству, навіщо це потрібно і наскільки важливо це розвивати. Тим самим суспільство стає активним прибічником і прихильником таких заходів, уважно спостерігає, щоб держава, бізнес забезпечували розвиток таких форумів. Використовуючи в своїх планах своєї діяльності таку форму культурно-просвітницької роботи як фестивалі, працівники культури отримують універсальний засіб для пропаганди і розвитку різних жанрів.

На сьогоднішній день в світі існує безліч фестивалів. Деякі з них досягли неймовірних масштабів і приваблюють глядачів з різних країн, інші навпаки, об'єднують більш скромну аудиторію, наприклад вуличні фестивалі. Існують фестивалі одноразові і регулярні. Їхні теми різняться від фестивалів мистецтва (фестивалі опери, театральні фестивалі) до таких подій, як фестивалі повітряних змій. Із року в рік зростає кількість фестивалів, їх географія постійно розширюється, а програми і теми змінюються.

Саме через таку динаміку є доволі складним створити точну типологію і визначення фестивалів. На наш погляд, всі вони коректні, доречні і заслуговують уваги для представлення окремих аспектів фестивальних проєктів.

Історичний огляд фестивалів продемонстрував, що заходи подібного характеру були популярними завжди, і кожна епоха розкривала нові можливості і нові підходи в організації і проведенні фестивальних форумів. Кожний новий вид творчості, вид мистецтва, як правило, збагачував фестивальний рух оригінальними прикладами і новими цікавими проєктами. Можна зазначити, що багато фестивалів виявилися справжніми довгожителами і, зародившись в XIX столітті, не втратили популярності і

сьогодні. В сучасному світі фестивальний рух набирає обертів, розширюється не тільки в географічному плані, а й і в концептуальному.

Фестивалі відіграють вагому роль в процесі культурного обміну через унікальність даної форми, її діалогізму і великій кількості залучених до заходу осіб й організацій. Фестивалі надали потужний імпульс розвитку всіх сфер мистецтва завдяки тому, що вони виступають в ролі майданчика, на якому відбувається культурний обмін кращими досягненнями в різних галузях людської діяльності.

На фестивалі покладається виконання низки функцій. Говорячи про функції фестивалю, важливо зупинитися комунікативній функції, що багатьма дослідниками вважається основною. Загалом фестиваль є унікальним комунікативним каналом, що сприяє спілкуванню людей близьких по духу, налагодженню контактів, творчих зв'язків, обміну досвідом. Головна особливість фестивалю в тому, що він не знає і не має територіальних і національних кордонів. В цьому випадку його можна порівнювати з Вавилоном, будівельні якого розмовляють різними мовами, належать до різних соціальних прошаркам і групам, і при цьому чудово розуміють одне одного. Окрім того, театралізовані масові свята є своєрідною ідеологічною системою, яка забезпечує постійний вплив на людей, відбиває світоглядні, ідейні, моральні й естетичні позиції суспільства. Великі престижні міжнародні фестивалі, розраховані на присутність представників різних етнічних, вікових, професійних груп. В комунікативному контексті це має значення і впливає на усунення стереотипів і розвитку толерантності. Під час фестивалю відбувається активна комунікація між глядачем і артистом. На відміну від виставок, концертів фестивалі дають можливість в єдиному культурному просторі поєднатися різноманітній аудиторії, долучитися до мистецької реальності, що реалізується фестивалем, в окремих випадках взяти безпосередньо участь в творчій діяльності. Отже, фестиваль робить мистецтво доступнішим для широкого загалу. Фестивалі сприяють і творчому спілкуванню, що може мати різні прояви – від суперництва до

співробітництва. За влучним висловом Г. Хромої, кожен фестиваль є потужним каталізатором креативного процесу [60]. Під час заходу відбувається активне спілкування, висловлюються нові ідеї, обговорюються спільні проекти, всі учасники фестивалів обмінюються досвідом, підвищують свій професійний рівень, заявляють про себе в певній аудиторії. Окремі дослідники серед соціокультурних функцій називають наступні: нормативно-регламентуючу щодо регулювання культурної політики, міжкультурної комунікації, рефлексивну, ігрову, соціалізацій, трансляції культурних цінностей, релаксійно-естетичну, історичну. Функції фестивалю визначають його сутність «як незвичайної події, що поєднує в собі закони культурної комунікації, рефлексії, можливість співтворчості, відсутність локальності, наявність вивіреної стратегії проведення і глядацької аудиторії [23]. Фестиваль, як поліфункціональна структура вибудовує відповідне культурне середовище з соціальною активністю, власними правилами, об'єднанням реалій сьогодення й історичних традицій.

Важливою функцією фестивалю є соціально-інтегративна, вона обумовлена його масовістю. Унікальна можливість проявити себе робить фестиваль популярним і затребуваним в сфері залучення великої кількості людей різного віку до культурного життя суспільства. Емоційно-психологічна функція фестивалю проявляється в тому, що фестиваль - це період публічного представлення художньої творчості, змагання талантів, завоювання нагород, особливо святкового настрою; участь в культурних заходах разом з усіма і на виду у всіх здійснює більш сильний вплив на членів групи має більш глибокі наслідки для них, ніж участь у в повсякденних культурних заходах [52].

Дослідники виокремлюють просвітницьку, розважальну, виховну функції фестивалів. На думку О. Литовки, фестиваль – «Це не тільки свято і насолода, але і своєрідний механізм регулювання та корекції естетичних смаків, поглядів, формуванні нових ідеалів, перевірки практичною новацією, визначення пріоритетів і пошук неторованих шляхів розвитку мистецтва та культури» [32].

Варто зазначити рекреаційну функцію фестивалю, що допомагає його учасникам на деякий час вийти із звичних звичайних рамок, змінити ритм життя, отримати позитивний заряд енергії, творчої активності. З іншого боку, фестиваль вимагає великих зусиль не тільки від організаторів, але й безпосередніх учасників [22]. Виховним і просвітницьким змістом характеризується наступна функція фестивалю – просвітницька. Вона пов'язана з розвитком внутрішнього світу особи, формуванням моральної системи цінностей, зміцненням духовних орієнтирів, Просвітництво, пов'язане, з релігійними поняттями на початку свят часто переломлювалось в жанрі містерії, пасхальних і різдвяних торжествах. Фестивальне свято – це свого роду балансування, альянс школи і театру, гри і життя, розваги і виховання. Він стає організованою формою пізнання, формує неочікувані відповіді на питання, що хвилюють глядачів [23].

Окремі дослідники виокремлюють наступні функції досліджуваних заходів. Науково-аналітична, тобто фестиваль дає можливість побачити об'ємну картинку й особливості розвитку певної сфери культури, об'єднання форумів з круглими столами, науковими конференціями. Просвітницька функція дає можливість всім без виключення учасникам заходу ознайомитися з досягненнями в певній сфері мистецтва, побачити процеси і нові тенденції. Важливість економічної функції міститься в тому, що захід є потужним стимулом для розвитку сфери послуг, інфраструктури місця проведення фестивалю. Допомога в організації інтеграційних проектів, використання різних форм співробітництва, проведення гастролей тощо – це комунікативна функція фестивалю. Зміст навчальної функції фестивалю в тому, щоб поєднати захід з тренінгами, семінарами, майстер-класами, іншими видами інтерактивних занять. Фестивалі дають необмежені можливості для взаємодії професіоналів культурно-мистецької сфери і гостей заходу. Завдання дозвілєвої функції - забезпечити максимально святковий настрій піднесений настрій, покращити емоційний стан, відпочити від буденності. Популяризаторська функція: відкриття присутніх нових творчих колективів,

нових вітчизняних і закордонних талантів, мистецьких творів тощо. Виховна функція фестивалів в тому, щоб продемонструвати гостям найкращі зразки і досягнення в культурно-мистецькій сфері і в таким спосіб виховати вибагливих з відмінним мистецьким смаком публіку. Варто зазначити, що досліджувані заходи як важлива форма культурно-дозвіллевої діяльності є вдалим засобом проведення вільного часу, що сприяє саморозвитку людей, а це означає, що такий вид відпочинку є ефективним у соціально-культурній і виховній діяльності під час роботи з людьми будь якого віку [52].

Отже, наведений перелік функцій, що виконує фестиваль вказує на наступне. По перше, що фестиваль як форма презентації культурно-мистецької сфери є багатогранною і багатофункціональною. По друге, чітко прослідковується зв'язок функціональних можливостей фестивалю з тенденціями соціально-культурного розвитку. По третє, функції фестивалю охоплюють і мають вплив на гостей заходу, виконавців, митців, критиків та культурно-мистецької сфери загалом.

Висновки до Розділу 1.

Одним із дискусійних питань є визначення сутності самого поняття «фестиваль» в сучасному науковому дискурсі. Для вироблення оптимального визначення дослідники використовують різні підходи, а також аспекти, пов'язані з концепцією, підготовкою і проведенням відповідних заходів і зазначають фактори, що впливають на різні елементи фестивальної діяльності. Для з'ясування цього питання нами були вивчені точки зору, обґрунтування визначення поняття «фестиваль» наступними науковцями: італійським дослідником А. Фалоссі, польським В. Кадні, вітчизняними науковцями: С. Віткаловим, Б. Зубенко, О. Сергієнко, Д. Олефір, О. Карпаш, М. Щурик тощо. Всі шановані автори надали науково аргументовані визначення окресленого поняття. Ми ж солідаризуємося з одним із них, про що і зазначено в тексті відповідного підрозділу.

Ретроспективний огляд історії фестивалів дає підстави стверджувати, що цей вид розваг, єднання, соціальної комунікації бере свій початок в

давнину. Загалом процес його становлення та розвитку співпадає і відбувається співзвучно з історією людства: Античністю, Середньовіччям, Новим і Новітнім часом. Поступово фестивалі перетерпіли певні зміни щодо форми проведення, художньої концепції, вони стали складнішими, різноманітними, а також вони поступово починали торкатися переважної більшості сфер життя людей.

На сьогоднішній день в світі існує безліч фестивалів. Деякі з них досягли неймовірних масштабів і приваблюють глядачів з різних країн, інші навпаки, об'єднують більш скромну аудиторію. Існують фестивалі одноразові і регулярні. Їхні теми різняться від фестивалів мистецтва (фестивалі опери, театральні фестивалі, музичні тощо) до таких подій, як фестивалі повітряних змій. Із року в рік зростає кількість фестивалів, їх географія постійно розширюється, а програми і теми змінюються.

Саме через таку динаміку є доволі складним створити точну типологію і визначення фестивалів. На наш погляд, всі вони коректні, доречні і заслуговують уваги для представлення окремих аспектів фестивальних проєктів.

Аналізуючи функціональні можливості фестивалів, можна впевнено стверджувати про їх багатофункціональність. В роботі зроблено обґрунтування наступних з них: комунікативної, нормативно-регламентної, соціально-інтегративної, емоційно-психологічної, просвітницької, виховної, рекреаційної, розважальної.

РОЗДІЛ II. ФЕСТИВАЛЬНІ ПРАКТИКИ У СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРИ УКРАЇНИ

2.1. Організація театральних фестивалів в роки повномасштабної війни

Театральний фестиваль, як соціокультурне явище є важливою складовою розвитку й підвищення духовного та культурного рівня суспільства в країні. В останні десятиліття театральний фестивальний рух набув різних напрямів розвитку та форм існування. Найбільшої популярності досягли фестивалі за такими жанрами як монодрами, комедії, сценічних мистецтв, першопрочитання лялькові. Важливо зауважити, що кожний захід в своєму жанрі, має свої особливості, оскільки у кожного своя історія створення, сформовані традиції, свої мета, побудова кожного фестивалю індивідуальна, вона відбувається під впливом економічних, культурних, побутових, соціальних чинників тощо.

Фестивальний театральний рух став масовим явищем, чисельні заходи міжнародного, всеукраїнського, обласного рівнів відбувалися в різних регіонах країни. За приблизними підрахунками дослідників (конкретних статистичних відомостей немає, чи дослідник їх не знайшов) тільки провідних театральних фестивалів нараховувалось понад двохсот [29]. Через певні причини частина з них мала коротке життя, не затрималась в мистецькому полі, але фестивалі з потужним творчим потенціалом, належним організаційним супроводом мали успіх, привернули увагу широкої громадськості, стали популярними і традиційними.

Події, що переживала країна останні десятиліття: пандемія, війна, що її розпочала росія проти України в 2014 р., анексія Криму та окупація частини українських територій на Сході країни, повномасштабне вторгнення країни-агресорки 24 лютого 2022 р. порушили динамічний ритм розвитку, в тому числі значною мірою вплинули на весь спектр культурно-мистецького заходів, змінили їх характер, змістову наповненість, масштаби проведення, фінансову спроможність тощо.

Насамперед зупинимо увагу на питанні, чи морально і доцільно під час неймовірних випробувань, руйнувань, жертв, викликів, нехватки коштів на озброєння армії влаштовувати заходи на кшталт фестивалів. Тут доречним видається пригадати слова прем'єр-міністра Великої Британії В. Черчилля, коли він відмовився скороти витрати на культуру: «А за що ми тоді воюємо?». Сьогодні, через 80 років ситуація повторюється, ворог, агресор, ідеологічний близнюк фашистській Німеччини – росія, путін, російське населення мають ті ж цілі: знищити націю і державу. І абсолютно справедливим виглядають слова сказані одним із експертів фестивалю Романом Лаврентієм : «За що воює ворог? За те, щоб нас знищити, щоб наші голоси замовкли, ніби ніколи й не було. Українські театри не мовчать, засвідчуючи, що ми були, ми є і ми будемо, ніхто не в силі примусити замовкнути українську культуру. Фестиваль... - це ще одна чудова нагода нагадати про зроблене, вибороте всупереч воєнним обставинам, можливість зробити наші голоси гучнішими!» [18]. Важко не погодитися з думкою іншої театральної експертки Юлії Щукіної, яка зазначає: «З початку війни багато театрів перетворилися на волонтерські хаби, а велика кількість працівників поповнила лави ЗСУ та ТРО. Та вже в кінці березня-квітня більшість митців поновила покази вистав і патріотичних концертних програм. Тому що висловлювати свою позицію зі сцени – це єдина «схожа праця», щастя і найпотужніша «зброя» театрів [18] . Зрозуміло, що під час війни фестивальний рух значно загальмував свій рух, але не припинив існування. В 2022 році було організовано і проведено 8 фестивалів, 2023 року таких заходів стало вже 15. Серед тих, хто продовжив фестивальну традицію можна назвати такі міжнародні заходи: театральний фестиваль «Мельпомена Таврії» (Одеса), фестиваль українського театру «Схід-Захід» (м. Краків, Польща), фестиваль моновистав (м. Ужгород) театральний фестиваль «Номо Ludens 12+1» (Миколаївський академічний художній драматичний театр, (м. Миколаїв), театральний фестиваль «Золотий Лев» (м. Львів); Міжнародний фестиваль-конкурс мистецтв «Ukr West Art Fest» (м. Трускавець); Всеукраїнські: фестиваль дитячих та молодіжних

театральних колективів «Мельпомена Fest» та фестиваль театального мистецтва «Зірки Мельпомени» (м. Хмельницький), театральний фестиваль-премія «GRA» (м. Київ), фестиваль театального мистецтва «Від Гіпаніса до Борисфена»; Фестиваль української драматургії «Дніпро.Театр.UA» (м. Дніпро); театральний фестиваль «Вересневі самоцвіти» (м. Кропивницький); театральний фестиваль комедії «Золоті оплески Буковини» (Чернівецький музично-драматичний театр імені Ольги Кобилянської, (м. Чернівці) тощо [19].

Розглянемо діяльність деяких з них більш детально.

Всеукраїнський театральний фестиваль-Премії «Гра» започаткований 2018р., його засновником та організатором виступає Національна спілка театральних діячів України. Засадничі моменти функціонування заходу чітко прописані у Положенні про Всеукраїнський Фестиваль-Премію «ГРА» [14]. В документі зазначається, що метою фестивалю є: «популяризація національного театального мистецтва в усіх його жанрах, стилях і формах, визначення провідних тенденцій та стимулювання розвитку вітчизняного театального, формування та зміцнення єдиного загальноукраїнського театального конкурентного середовища» [14].

У заході можуть брати участь професійні театральні колективи державної, приватної, комунальної та інших форм власності, а також на запрошення дирекції драматургії, театрознавці, театральні та музичні критики, режисери, керівники театрів, представники ЗМІ тощо.

Від матеріального забезпечення залежить рівень організації заходу, а значить його успіх чи неуспіх. Фестиваль спирається на наступні джерела фінансування: кошти державного бюджету, обласних та місцевих бюджетів, спонсорські та благодійницькі внески, кошти НСТДУ як організатора фестивалю. Заохочувальним стимулом для фізичних та юридичних осіб включатися до матеріальної підтримки заходу є надання потужної реклами на телебаченні, радіо, пресі, в мережі інтернет на сторінці Фестивалю тощо.

Одною із важливих складових проведення заходу, що стає візитівкою є продумана символіка: власна назва, логотип, шрифт, стиль, корпоративний колір.

Весь комплекс питань щодо організації та проведення заходу покладаються на дирекцію. З огляду на позитивні відгуки доречно зафіксувати функціональні обов'язки організаторів. До них належать: розгляд заявок на участь у заході; складання графіків перегляду вистав-претендентів, забезпечення перегляду вистав Експертною радою; формування робочої групи, що забезпечує технічне та фінансову проведення фестивалю; вирішення питань фінансування фестивалю; визначення місця проведення заключного етапу фестивалю; формуванні фінальної програми заходу; проведення рекламної кампанії фестивалю; організація висвітлення заходів фестивалю як вітчизняними, так і зарубіжними ЗМІ тощо [14].

Чітко визначений і порядок проведення фестивалю. Протягом півтора місяця від оголошення приймаються заявки для участі у заході. Після закриття прийому заявок протягом двох тижнів Експертна рада опрацьовує заявки та формує лонг-лист відповідно до кожної номінації. Експертна комісія має два місяці на перегляд наживо вистав з лонг-листа. Далі відбувається формуванні шорт-листа, не більше 12 вистав (по дві вистави в кожній номінації), формування афіши фіналу заходу, що має бути готова за два місяці до початку фіналу. На заключному етапі відбувається показ вистав-номінантів премії на театральних сценах міста, що його визначить дирекція. Члени журі фестивалю переглядають вистави-номінанти і визначають переможців. На церемонії закриття відбувається вручення премій за кожною номінацією, якщо визначаються переможці.

Фестиваль проходить раз на рік на конкурсній основі. На конкурс пропонуються прем'єри, які вийшли протягом попереднього року.

Через повномасштабне вторгнення московії в Україну 2022р. фестиваль провести було неможливо. Тому 2023р., V Всеукраїнський театральний Фестиваль Премія Гра за рішенням оргкомітету фестиваль проводився за

результатами двох календарних років: 2021 і 2022. Організатори заходи, до основних шести номінацій, а саме: за найкращу драматичну виставу; за найкращу музичну виставу у жанрі опери- оперети-мюзиклу; за найкращу виставу для дітей; за найкращу виставу камерної сцени (до 150 осіб); за найкращу хореографічну-балетну-пластичну виставу; за найкращу пошуково-експериментальну виставу додали сьому «За найкращу виставу-рефлексію на події російсько-української війни» [43].

Варто зазначити, що попри відсутність нормальних умов для життя і творчості, в умовах війни, театри активно долучились до заходу, надали на розгляд експертів 134 різножанрові сценічні проекти. З них було відібрано 32 вистави, які потрапили до лонг-листа. Після перегляду їх наживо, експертна рада сформувала шортлист з 14 вистав.

На фестивалі були представлені театри з усіх областей України, окрім Закарпаття та Криму. Подали заявку на участь навіть театри з Луганської та Донецької областей, які переїхали і працюють в Сумах й Ужгороді.

Переможців визначає авторитетне журі, яке скрадається із фахівців у сфері театрального мистецтва (акторів, режисерів, композиторів, сценографів тощо). На фестивалі 2023 року фіналістів оцінювало міжнародне журі у кількості п'яти осіб з європейських країн: Литви, Естонії, Німеччини, Швеції, Польщі. Репутація кожного з членів журі не залишала сумнівів в об'єктивності і фаховості наданих оцінок.

Журі фестивалю визнало найкращою драматичною виставою року «Зерносховище», Рівненського обласного академічного музично-драматичного театру режисера М. Голенка. Кращою камерною виставою визнана «Білка, яка прожила 100 років» (Київського академічного театру «Золоті ворота, режисер С. Жарков). В новій номінації «За найкращу виставу-рефлексію на події російсько-української війни» переможцем визнано виставу «Нехай щастить» Харківського державного академічного український драматичний театр ім. Т.Г. Шевченка, режисер С. Пасічник [1].

Одна із членів міжнародного журі Лена Творковська (Польща) так оцінила рівень проведення фестивалю так: «Хочу подякувати не тільки театрам за вистави, а й організаторам Фестивалю-Премії GRA. Бо я чудово розумію, що навіть у мирний час організація національного показу вистав це доволі важке завдання. А під час війни це здається взагалі неможливим. Коли мені прийшло запрошення долучитися до журі, я спершу просто не повірила. Дякую театрам зі Львова, Рівного, Одеси, Івано-Франківська, Харкова і Києва за високий професіоналізм. Цей фестиваль не про результати, це був чудовий творчий процес. І мені було дуже приємно бути його частиною» [43].

Не можна обійти увагою регіональний фестиваль комедії «Золоті оплески Буковини». Він заснований 2003р. і проходить щорічно у листопаді місяці на базі Чернівецького академічного обласного музично-драматичного театру ім. Ольги Кобилянської. Через об'єктивні причини: повінь (2008р.), початок російсько-української війни (2014р.) пандемія та повномасштабне вторгнення країни-агресорки 2022р. (2020-2022рр) фестиваль не проходив. Символом заходу є добре впізнані зображення будинку театру та герб Буковини та напис «Золоті оплески Буковини».

Метою фестивалю, як визначено в його положенні є: «Пропаганда театрального мистецтва, зокрема найоптимістичнішого драматургічного жанру – комедії, із залученням до участі у фестивалі кращих професійних театрів Західного та інших регіонів України» [59]. 2023р. фестиваль було відновлено і приурочено до о 160-річчя від дня народження Ольги Кобилянської. Центральною темою фестивалю визначено «Комедія в театрі під час війни». Запрошення отримали театри з прифронтових міст: Одеси, Херсона, Харкова. Вони розповідали історії, як їм вдається в страшних умовах зберігати гумор і не втрачати віру. Фестивальний тиждень відкрили актори Луганського обласного академічного українського музично-драматичного театру виставою з промовистою назвою «Їх там нет» [39]. Закрив фестиваль Національний академічний драматичний театр Івана Франка виставою «Конотопська відьма». На фестивалі свої вистави представили Харківський

театр «P S» «Чоловік моєї дружини», Харківський державний академічний український драматичний театр ім. Т. Шевченка «Нехай щастить», Дніпровський драматичний молодіжний театр «Віримо» «#поїхати не можна залишитись» тощо.

Репертуар XV фестивалю був багатограним: комічна комедія, водевіль, пародія, феєрія, трагікомедія тощо.

Кожний фестивальний день розпочинався з обговорення вистав на сцені-панорамі, до нього долучалися всі охочі. Такі зустрічі, обговорення, дискусії традиційно проходять під назвою «Форум на канапі». Загалом, за роки існування фестивалю зіграно вистав за творами понад 100 письменників і драматургів [29].

2023р. після дворічної перерви відновив свою діяльність Міжнародний фестиваль моновистав «Монологи над Ужем». Фестиваль достатньо молодий, заснований 2018р. Достатньо амбітною виписана мета заходу, а саме: «збереження та популяризація кращих світових здобутків виконавської майстерності світового театру; розвиток професійної майстерності акторів українського театру; ознайомлення Ужгородської публіки з найкращими зразками світового театру [36].

На нашу думку визначення мети запропонованого заходу потребує певних уточнень. Міжнародний статус фестивалю передбачає активну участь закордонних театральних закладів і демонстрації своїх здобутків. Участь у подібних заходах дає можливість вчитися, запозичати вдали винаходи, майстерність колег. Із сформульованої мети виходить, що фестиваль має сприяти розвитку професійності виключно українським, а не всім його учасникам. Події подібного масштабу привертають увагу чимало шанувальників театального мистецтва з усього світу. Тому виглядає штучним обмеженням задеклароване прагнення організаторів ознайомлювати з театральними досягненнями виключно ужгородську публіку.

Загалом, «монодрама це різновид драми, призначений для виконання одним актором. До монодрам відноситься: п'єса-монолог, драматична

мініатюра, побудована у формі розмови із безмовним персонажем тощо. Монодрамою називають також драматичний твір із двома й декількома дійовими особами, ролі яких виконує один актор [36].

Як самостійний різновид, моновистава сформувалася давно і має наступні види: вистава розрахована на одного сценічного виконавця; вистава для декількох акторів, що адаптована на одного виконавця; створення літературної композиції творів (новели, вірші) послідовність виконання яких вибудовується за зразком лірико-драматичних сюжетів [36]. Моновиставу часто називають виставою одного актора. Вся увага зосереджена на ньому, актор стає центром всесвіту, режисер і всі причетні до постановки заливаються «в тіні».

Фестиваль демонструє поступовий розвиток. В рік свого відкриття на фестивалі його учасниками стали актори із Словаччини, Румунії, Грузії, Польщі, а також українські актори з театрів Львова, Дрогобича. Другий фестиваль (2019р.) представлений моновиставами із театрів Вірменії, Польщі, Молдови, Грузії, Білорусі, а також українськими виконавцями із Києва, Львова, Коломиї Дрогобича, Чернігова. Попри пандемію, фестиваль успішно приймав гостей 2021р., хоча кількість його зарубіжних учасників зменшилася. У вересні 2023р. проходив четвертий фестиваль. За словами його організатора М. Носа: «Це нагода виступити для театрів із Херсона, Миколаєва та Одеси, міст, де постійні російські обстріли не вщухають й актори та режисери не можуть нормально працювати. Та й для людей театр дає нагоду відновити ментальне здоров'я та духовні сили, не зважаючи на те, що теми вистав – переважно про війну та людські долі під час війни [15]. На фестивалі представлено 11 вистав, 7 з них на військову тематику. Вистави відбувалися в Закарпатському обласному музично-драматичному театрі ім. братів Шерегіїв і в ужгородському театрі «Бавка». Моновистави представляли закарпатські та львівські театри, міжнародні учасники – відомі актори з Польщі і Словаччини Матеуш Новак і Петер Чижмар. Цікавим видався спільний проект українських та французьких митців – вистава «Ця бісова гірка правда». Головний

виконавець французький актор Ніколя Ізамбар грав роль онлайн у супроводі українських субтитрів.

Певним сюрпризом для глядачів стало те, що вистава Херсонського театру «Кицька на спогад про темінь» відбувалася в Ужгородському замку. Під час вистави акторка готувала борщ, яким пригощала гостей після закінчення.

Традиційними стали заходи, що проводяться в рамках фестивалю: майстер-класи, круглі столи, творчі зустрічі, презентації наукових видань з питань театру.

Попри свій молодий вік фестиваль є доволі відомим і популярним. Організатори надають належне рекламі, активно використовують соцмережі: Facebook, Telegram та Instagram, задалегіть інформують громадськість про мистецьку подію.

Гідне місце серед досліджуваних заходів посідає фестиваль сценічних першопрочитань «Коломийські представлення». Фестиваль було започатковано 2008 році з нагоди 160-річчя заснування місцевого театру. У фестивалі беруть активну участь театральні колективи з України і з-за кордону, його відвідують відомі актори, режисери, журналісти, театрознавці. Серед вибору вистав перевага надається сценічним першопрочитанням, альтернативним експериментальним виставам, режисерським дебютам. За видами у фестивалі беруть участь лялькові, музично-драматичні, монотеатри, експериментальні театри. За жанрами представлені : комедія, драма, казка, ляльковий мюзикл, містерія, тощо.

Концепція фестивалю щороку змінюється, тому переможцями стають колективи з різними за втіленням та тематикою постановками. Представлення стосуються чоловічої чи жіночої ролі, режисури, акторського дуєту, творчого пошуку. Як зазначав один із членів журі: «унікальність фестивалю порівняно з іншими в Україні, у його ідейно-тематичному й естетичному спрямуванні» [29]. Успішне проведення фестивалю Всеукраїнського рівня в районному

центрі Прикарпаття є свідченням «переміщення центру фестивального життя у регіони» [55].

Аналіз театральних фестивалів як соціокультурного явища та з'ясування сутності їх функціонування дає підстави зробити певні висновки. Попри надскладні умови, в яких перебуває Україна через російсько-українську війну культурно-мистецьке життя не припинилось. У вітчизняному театральному просторі продовжують проходити різні за видами, змістом і жанрами фестивалі. Фестивалі є різними за своїми масштабах: від невеликих, місцевого, регіонального рівня до масштабних, що мають статус міжнародних. Проста статистика свідчить про кількісну перевагу Всеукраїнських та Міжнародних форумів. Через накопичений досвід організації, кращі фінансові можливості, вже набуту популярність і гарний імідж фестивальний рух не залишався без уваги громадськості. До участі у фестивалях активно долучалися театри з прифронтових територій, тематика заходів акцентувалася на болючих питаннях сьогодення: війні, скалічених долях людей, мужності і незламності простих людей, героїзмі українських захисників.

2.2. Особливості проведення музичні фестивалів в період війни

Музичні фестивалі – це події, що об'єднують людей навколо спільної любові до музики. Вони надають можливість відчувати енергію живого виступу, насолодитися різноманітністю жанрів і спілкуванням з однодумцями.

Зупинимося на деяких загальних рисах, притаманних музичним фестивалям. По-перше, вони надають платформу для виступу різним виконавцям «наживо». Це можуть бути як вже добре відомі, «зіркові», так і молоді і перспективні музиканти. По друге, фестивалі часто містять широкий спектр музичних жанрів, щоб задовольнити уподобання різних відвідувачів. Від року і попа до електронної музики і хіп-хопу, фестивалі пропонують різноманіття стилів. По третє, музичні фестивалі створюють унікальну атмосферу солідарності і радості. Люди збираються, щоб насолодитися музикою разом, поділитися враженнями і створювати незабутні моменти. По

четверте, фестивалі часто містять не тільки музичні виступи, а й елементи мистецтва, театру, кінематографу й інші культурні вираження. По п'яте, в доповнення до музики багато фестивалів пропонують різні розважальні й освітні заходи, як майстер-класи, виставки, семінари тощо. Додам, що деякі фестивалі привертають увагу не тільки місцевих, а й міжнародних учасників і відвідувачів, що робить захід більш різноманітним, масштабним і цікавим. Участь в музичних фестивалях надає позитивної енергії, створює унікальний досвід для всіх присутніх.

Організація музичних фестивалів – це комплексний і складний процес, який містить в собі низку етапів. Окреслимо ключові кроки при підготовці такого заходу. Спочатку потрібно визначити цілі і концепцію фестивалю. Це може бути підтримка місцевих музичних колективів, запрошення відомих виконавців, створення культурної події, привертання уваги до певного музичного жанру тощо. Обов'язково виписати загальну концепцію заходу. Далі йде розробка детального бюджету, врахувати всі видатки: оренда місця проведення фестивалю, гонорари артистів, звукове і освітлювальне обладнання, безпеку, маркетинг, інфраструктуру тощо. Знайти зручне місце для проведення фестивалю, врахуйте його місткість, доступність, інфраструктуру, вартість оренди. Визначити дати заходу, врахувати конкуренцію з іншими подіями і погодними умовами. Необхідно завчасно зв'язатися з артистами та їхніми менеджерами, укласти договори щодо виступів, звернути увагу на гонорари, технічні вимоги, строки та інші важливі умови. Завчасно подбати про забезпечення всіх необхідних умов для проведення фестивалю: сцену, звукове і освітлювальне обладнання, тенти, точки харчування, місця для відпочинку, медичне обслуговування, туалети тощо. Важливою складовою підготовки заходу є розробка маркетингової стратегії для привертання уваги відвідувачів. Для цього активно використовуються соціальні мережі, рекламні кампанії, партнерські стосунки, створюється веб-сайт фестивалю, розсилаються прес-релізи, організуються інтерв'ю з учасниками заходу. Використовується ефективна система продажу

квитків: онлайн-продажі, знижки, акції тощо. На організаторів покладається завдання забезпечення безпеки відвідувачів і персоналу. Необхідно отримати всі ліцензії і дозволи від місцевого керівництва, а також розробити план евакуації і наявність медичного персоналу. Для виконання всього цього процесу необхідно підібрати команду, яка буде відповідати за різні аспекти заходу: продаж квитків, безпеку, технічне забезпечення, маркетинг тощо. Завершальним етапом – проведення оцінки заходу, після його завершення. Проаналізувати результати, окреслити успіхи, виявити недоліки з'ясування успіхів і слабких місць. Налагодження зворотнього зв'язку з відвідувачами, учасниками, персоналом фестивалю. Набутий досвід є дозволом покращити організацію наступних заходів.

Попри надскладні часи, в Україні продовжують проходити фестивалі і найпоширенішими серед них є музичні. Сьогодні як ніколи актуальною звучать слова, сказані О. Каганом: «Чим більше фестивалів на мапі України – тим краще для вільних людей» [31].

Проаналізуємо функціонування музичних фестивалів, що різняться масштабом проведення, тематикою, виконавською майстерністю, місцем проведення тощо.

Унікальним явищем в українській культурі є щорічний міжнародний музичний фестиваль «Київ Музик Фест» (Kyiv Music Fest), який має понад 30-річну історію існування. Ініціатором створення і директором заходу тривалий час був видатний український композитор І. Карабиць. Із самого початку фестиваль привернув увагу міжнародної музичної еліти. Гостями першого заходу стали понад 20 зарубіжних композитори та представники п'ятнадцяти країн світу, що говорило про великий кредит довіри та повагу до організаторів фестивалю.

Важко не погодитися з твердженням Т. Невінчаною, що за весь час свого існування фестиваль: «позиціонує себе як відкрите демократичне мистецьке утворення із панорамним охопленням сучасної професійної музичної творчості у її різноманітних жанрових і стильових спектрах. Достатньо

звернутися до концертних програм усіх 30-ти фестивалів, щоб скласти майже повне уявлення про історичний розвиток симфонічного, камерного, хорового жанрів як базових у розмаїтій фестивальній картині. Тут, зокрема, і вельми інтенсивна жанрова еволюція із поступовим відходом від традиційної структури у симфонічній музиці, і багат шарові стильові зрізи з проникненням найновіших тенденцій та різновидів музичної техніки у камерній музиці [40].

Організатори форуму підтримували і запроваджували творчі проекти ансамблів нової музики, програма яких містила класиків авангарду й креативні творчі пошуки молодих виконавців і композиторів. Надважливим було запровадження композиторських конкурсів, на яких спрямовувалася увага митців на надважливі теми в суспільстві, художнє осмислення трагедій голодомору в Україні, аварії на Чорнобиля, гендерним питанням (проводився конкурс жінок-композиторів). Поширення набула ідея проведення музичного діалогу в рамках одного концерту між країнами, як діалог між Україною і Австрією. Поступово цей проект трансформувався в постійну програму під назвою «Музичний діалог між Україною і (назва країни)». В межах фестивалю знаходилося місце різним музичним виставам з музикою вітчизняних композиторів, операм, балетам, сучасній музиці для українських народних інструментів тощо. Стало традицією включати до програми концерти джазової музики, підкреслюючи серйозне ставлення до джазу як академічного мистецтва. Традиційними стала участь у фестивалях симфонічних і камерних оркестрів з різних міст країни.

Організатори прагнуть у важкі роки максимально реалізувати задекларовану мету форуму: «пропаганди та популяризації найкращих зразків сучасного професійного музичного мистецтва, розширення обміну духовними цінностями між країнами, зміцнення міжнародних контактів і культурних зв'язків [37].

Під час фестивалю проходять майстер класи виконавців і композиторів, прес-конференції, круглі столи, презентації нових видань, відео записів, творчі зустрічі з діячами мистецтва тощо.

Фестиваль не припинив діяльності і в умовах воєнного стану. 2023 р. наприкінці вересня – початку жовтня відбувся XXXIV міжнародний фестиваль. Його представляли Міністерство культури та інформаційної політики і Національна спілка композиторів України. Звертає увагу високоповажний склад художньої ради, як І. Щербаков, В. Степурко, М. Швед, Є. Петриченко О. Скрипник тощо, які формували порядок денний фестивалю. Престижність фестивалю гарантує наявність авторитетних партнерів. В даному випадку ними були: Національна філармонія, Український культурний фонд, Національний будинок органної та камерної музики України, Національний заповідник «Софія Київська», Андріївська церква тощо. Інформаційними партнерами виступали: Українське радіо: суспільне, газети: «Українська музична газета», «Україна молода», журнал «Театрально-концертний Київ», український інтернет-журнал «Музика» [38].

Реалії часу обумовили тематику як цілих програм, так і окремих творів: «Музика війни», «Музика, народжена війною», «Музика в облозі», «Україно, молюся за тебе». На фестивалі прозвучало 180 творів, з них близько 70 прем'єр, що були присвячені враженням, роздумам, рефлексіям щодо жахливий подій в Україні.

Залишалася незмінною концепція фестивалю: «українська музика в контексті світової». На фестивалі музичне мистецтво представлене країнами: США, Великої Британії, Німеччини, Франції, Канади, Данії, України. Твори, написані зарубіжними митцями, здебільшого спеціально для цього заходу і спрямовані на підтримку українського народу проти московії. На фестивалі презентовано твори українських композиторів із 17 міст, практично з усіх регіонів України. Серед 25 фестивальних заходів – 11 камерних, 3 симфонічні, 3 хорових, джазовий й електронний концерти, 2 імпрези оркестрів народних

інструментів. Окрім того відбулося дві презентації нових видань, круглі столи, дискусії щодо стану та шляхів розвитку українського музичного мистецтва.

У фестивалі 2023 року взяли участь відомі українські колективи: як Національний заслужений академічний симфонічний оркестр України, Національний академічний оркестр народних інструментів України, Національна заслужена академічна капела України «Думка», Академічна хорова капела, Заслужений симфонічний оркестр, Тріо бандуристок, Академічний оркестр народної і популярної музики тощо.

У різних програмах, в тому числі і хоровій, взяли участь одинадцять колективів, що мають різні статуси: від дитячих до національних.

Проведення фестивальних заходів відбувалося в пристойних приміщеннях столиці, з гарною акустикою, як: колонний зал ім. М. Лисенка Національної філармонії України, Лютеранська церква Святої Катерини, зал Центрального будинку художника, Андріївська церква тощо [16].

Розглянемо наступний міжнародний музичний фестиваль, який теж має тривалою історією. Міжнародний фестиваль ім. А. Кос-Анатольського щорічно проходить на Покуття в невеликому місті Коломия. У грудні 2023р. фестиваль проходив 37 рік. Ініціатива створення фестивалю належала молодому, талановитому піаністу, композитору, патріоту свого міста Олександрю Козаренку. Митець протягом багатьох років був директором заходу. Поступово фестиваль став відомим широкому загалу, отримав статус міжнародного, на ньому виступали відомі вітчизняні з зарубіжні виконавці. В березні місяці 2023 р. митця не стало, громада в присвоїли місцевій філармонії ім'я митця, а також включили до програми фестивалю концерт з його творами. Загалом захід тривав три дні. Відкриття фестивалю під назвою «Пам'яті маестро» традиційно відбувалося в Коломийській дитячій музичній школі № 1 ім. А. Кос-Анатольського із демонстрації талановитих дітей закладу. На другий день гості мали можливість відвідати два заходи. Перший мів назву «Вечір спогади «Лисенка... Кос-Анатольський... Козаренко...», проходив в музеї історії міста, другий «Юні таланти – незабутньому маестро» у

Коломийській філармонії. На закриття фестивалю відбувся концерт-присвята композитору О. Козаренку «Concerto rutheno». На концерт спеціально приїхала столична Liatoshynskyi Capella Orchestra будинку музики. Ця подія отримала позитивні відгуки з боку шанувальників музики, преси [13].

В Тернополі з 2013 року просто неба проводиться фестиваль «Файне місто». Він став справжнім святом для десятків тисяч вітчизняних і зарубіжних любителів музики. Із зростанням популярності, його організатори змінювали місця проведення: парк ім. Т. Шевченка, територія на міжнародному аеропорті «Тернопіль», іподром. Заходи відбувалися на 5-6 майданчиках, на них виступали понад 100 учасників зі всього світу. Окрім музичної програми, для гостей облаштовані численні розважальні локації: кінопокази, спортивна зона, велопрокат, дитяча зона, літературна сцена, атракціони, ігрова зона, майстер класи, хендмейд ярмарок. Декілька років (2017, 2019, 2020) міжнародний фестиваль отримував сертифікат EFFE, він видається Європейською асоціацією фестивалів, яка відзначає кращі форуми Європи. Метою створення фестивалю було: розвиток українського фестивального руху, популяризація вітчизняної культури, сприяння розвитку молодих українських митців. Після початку повномасштабного вторгнення менеджмент фестивалю змінив напрямок своєї роботи. Він став офіційною організацією, спрямував діяльність на допомогу бригади Азов. Керівництвом фестивалю прийнято рішення про проведення благодійних культурних заходів для забезпечення стабільного надходження донатів. Було організовано близько п'ятдесяти благодійних заходів, на яких зібрано понад 5 млн. грн. 2022 року за підтримки Міністерства культури та інформаційної політики був проведений благодійний фестиваль у польському місті Жевуш. 2023 р. благодійний фестиваль «Faine Misto: історії, які варто почути» відбувся у Львові. Його особливість було те, що він став майданчиком для спілкування військових, митців, цивільних, волонтерів, на якому обговорювалися питання війни і життя після перемоги [45].

На думку головного редактора та засновника медіа про українську культуру LiRoom О. Бондаренка, фестивальна галузь перебуває у великій кризі: «Загалом, якщо говорити про фестивальну сферу в Україні – на цей момент її фактично немає. Це все якісь поодинокі івенти, які здебільшого ще й не є бізнесом як таким. Майже все збирається на благодійні потреби. І ту роль, яку мали би виконувати фестивалі, тобто, по-перше, відкривати нових артистів, по-друге, давати заробляти організатором – вони не виконують. Це просто окремі події, які по інерції ринку досі відбуваються, тому що людям треба якось відпочивати» [63].

Фестивалі організовували і проводили у прифронтових містах, містах, які весь час перебувають під ворожими обстрілами, де багато руйнувань і людських втрат. Так, наприклад в Харкові, попри все проходять культурні заходи і фестивалі в тому числі. Зупинимося на Міжнародному фестивалі класичної музики KharkivMusicFest, що був започаткований 2018р. Мета – популяризація класичного музичного мистецтва. Засновниками фестивалю є приватні особи, а організатором виступає Фонд громади міста «Толока». Кожний рік фестиваль присвячувався різним видатним композиторам: Й. Баху, В. Моцарту, Л. Бетховену. Учасниками фестивалю в різні роки були зіркові особистості, як: композитор та диригент М. Скорик, віолончеліст Г. Капюсон, піаністи Д. Лі та П. Льюїс, диригент Т. Бугай, дуєт Ігудесман і Джу тощо. В рамках фестивалю проходили численні концерти, освітні заходи, різні проекти. З ініціативи організаторів фестивалю був створено симфонічний фестивальний оркестр, до якого на період фестивалю долучалися музиканти з таких відомих оркестрів, як Королівського філармонічного оркестру Стокгольма, Чеського філармонічного оркестру, Національного оркестру Бельгії тощо. Диригентами, а також солістами оркестру виступали митці світового рівня [63]. В рамках фестивалю засновано Всеукраїнський конкурс молодих композиторів. Твори переможців виконували на фестивалі професійні музиканти та солісти. Створено також Дитячий симфонічний оркестр, у складі 50 музичних

закладів, які набували досвіду музикування під керівництвом відомих диригентів. В рамках фестивалю реалізовувалися інші цікаві проекти.

2022р. фестивальні заходи обмежились символічним «Концертом проміж вибухів», що проходив в харківському метро з огляду безпеки. Повноцінний фестиваль під час війни проходив 2023 року. Гостям фестивалю пропонувалось: 8 концертів у Харкові, 3 поза межами міста, 5 онлайн зустрічей з українськими та американськими композиторами, 19 концертів Art Piano, 10 арттерапевтичних заходів. Церемонія відкриття фестивалю проходило на сцені Харківського оперного театру. Його відкрила відома скрипалька, Народна артистка України Богдана Півненко, яку називають «українською Паганіні в спідниці». Протягом фестивалю проводились різні майстер-класи для молодих музикантів. У 2023р. ці заходи були замінені на арт терапевтичні для дітей і дорослих. Поряд з іншими проходив концерт «Inside the War» - прем'єра музичних творів, що були написані від початку повномасштабної війни. Реалізовано також проект «Музика спротиву та надії» - виконання творів харківських композиторів.

Розмірковуючи про доцільність проведення музичного заходу президент фестивалю KharkivMusicFest, С. Політучний висловився так: « Ми жодної миті не роздумували проводити цього року фестиваль, чи ні. Бо ми просто не можемо лишити харків'ян того, майже єдиного, що залишилось в цей тривожний та важкий час для душі. Щорічна традиція дарувати прекрасні твори класичної музики у виконанні кращих виконавців України та світу, створюючи культурні мости між містами України та поєднуючи її зі світом – це те, що варто всіх докладених нами зусиль» [44].

Попри надважкі часи, культурне життя в країні триває, до фестивального руху долучаються нові, як Всеукраїнський фестиваль камерної музики «Дзеркало», створений в Львівському оперному театрі 2023 року. З метою популяризації української музики протягом 10 днів перед шанувальниками виступали колективи з Києва, Дніпра, Одеси і Львова. Як зазначали організатори фестивалю, концепція заходу криється в назві і

розшифровується як «знайди своє музичне відображення» - тобто широкий асортимент музичних стилів, жанрів, епох, виконавських складів на будь який смак. Арт-директор фестивалю зазначав, що важливим для організаторів заходу було: «неординарний склад колективів, різноманітність програм та фокус на українську музику» [41].

2.3. Організаційні складові проведення кінофестивалів та їх реалізація в умовах війни

Значним чином на соціокультурну сферу впливають кінофестивалі, вони надають унікальну платформу для презентацій та обговорення кінематографічних творів.

В контексті нашого дослідження важливо акцентувати увагу на особливостях організації фестивалів. Загалом керівництво кінофестивалю представляє собою складний процес, який вимагає організаційних навичок, творчого мислення і координації багатьох завдань. Так, менеджери кінофестивалів повинні активно співробітничати з кінематографістами, дистриб'юторами й агентами для створення різноманітних й цікавої програми. Вони мають вибирати фільми, які відповідають цілям фестивалю і можуть привернути увагу якомога більшої аудиторії. В програмі кінофестивалів часто передбачені не тільки покази фільмів, а й різні заходи, як: відкриті так і закриті, майстер-класи, дискусії, зустрічі з режисерами тощо. Менеджери мають організувати всі ці події, щоб створити позитивний досвід для учасників. Планування й управління бюджетом є надважливою частиною менеджменту кінофестивалю. Це містить в собі витрати на прокат фільмів, оренду приміщень, маркетинг, безпеку, гостинність інші витрати. Привертання уваги до фестивалю потребує гарної стратегії маркетингу. Менеджери мають розробляти ефективні рекламні кампанії, використовувати соціальні мережі, веб-сайти, друковані й електронні ЗМІ, взаємодіяти з блогерами, кінокритиками тощо для поширення інформації про фестивалю. Організація команди і керівництво волонтерами також є важливими аспектами

менеджменту кінофестивалів. Необхідно забезпечити гарну комунікацію й ефективну взаємодію між всіма учасниками. Кінофестивалі часто служать майданчиком для індустріальних подій, таких як ринок кіно чи індустріальні сесії. Менеджери фестивалю мають взаємодіяти з індустрією кіно і створювати можливості для ділових контактів. Після завершення фестивалю важливо провести оцінку заходу, проаналізувати результати і зібрати зворотній зв'язок від учасників, щоб в майбутньому покращити й удосконалити організацію. Загалом менеджмент кінофестивалів потребує тісної взаємодії з кіноіндустрією, творчий навичок і здібностей вирішувати організаційні завдання.

Кінофестивалі в Україні часто організовуються як некомерційні заходи, мета яких підтримувати різноманітність в кіноіндустрії і надавати можливість талановитим режисерам і кінематографістам демонструвати свої роботи. Організатори кінофестивалів можуть включати урядові і неурядові організації, кіностудії, культурні центри та інші інститути.

Фінансування кінофестивалів в Україні може здійснювати через різні джерела, включаючи державні гранти, спонсорські внески від компаній, пожертви і партнерські стосунки. Деякі кінофестивалі також можуть привертати увагу міжнародних спонсорів й організацій.

Розглянемо функціонування конкретних кінофестивалів. Так, Одеський Міжнародний Кінофестиваль (ОМКФ) існує з 2010р. Спочатку організатори позиціонували захід для глядачів з особливим почуттям гумору, пізніше як фестиваль фільмів високого художнього рівня, розрахований на широку глядацьку аудиторію. В документі, що регламентує діяльність заходу 2024 року записано, що його метою є: «Підтримка та розвиток кінематографічного мистецтва і кіноіндустрії в Україні, а також представлення глядачам українських і світових фільмів високої художньої якості» [48].

Тривалий час структура фестивалю містила три конкурсні програми: Національна, Міжнародна та Конкурс європейських документальних фільмів [48]. Фестиваль проходив на різних майданчиках в Одесі. З кожним роком

число глядацької аудиторії збільшувалася від 40 тис. в рік започаткування фестивалю до мільйонної аудиторії в мирні роки. На фестивалі представляли в середньому 100 стрічок.

В рік початку повномасштабного вторгнення організатори ОМКФ перенесли його за кордон, частина програми демонструвалася на різних європейських кінофорумах.

2023р. 14-й ОМКФ проходив в Чернівцях. В програмі до перегляду пропонувалось тільки 46 фільмів. Варто зазначити, що понад 30 з них – це стрічки українського виробництва. До національного конкурсу увійшло десять фільмів (повнометражних документальних та ігрових). У Міжнародної конкурсної програми змагалися сім стрічок [8].

На цьому фестивалі в національному конкурсі було введено додаткову нагороду - ще одного «Золотого Дюка»: за найкращий український документальний фільм і найкращий український ігровий фільм [58].

У межах кінофестивалю пропонувалася спеціальна програма під назвою «Зроблено в Одесі». До неї увійшли 6 фільмів, які створені в самому місті або митцями з Одеси.

В рамках кінофестивалю функціонує секція Film Industry Office, до якої долучаються автори фільмів (режисери, оператори, актори, художники-постановники), фестивальні виробники, дистриб'ютори для професійної комунікації., інвестори, представники кінозакладів для професійної комунікації.

Так, в межах цієї програми на кінофестивалі в Чернівцях відбулося і спільне обговорення представників Освітньої платформи РІТСН.UA та Film Independent стану української кіноіндустрії та її розвитку під час війни та після її закінчення, проходила дискусія щодо особливостей спільного виробництва з країнами Європи. Окрім того, учасники відвідували круглі столи та дискусії на теми інтернаціоналізації документалістики, етики зйомок документального кіно, його роль в розбудові суспільних інституцій тощо. Важливою та пізнавальною була зустріч із продюсерами зі Скандинавських країн,

обговорення копродукційних можливостей та тих викликів, які поставила війна перед професіоналами галузі.

Традиційною для Одеського кінофестивалю є секція «Літня школа. Вона функціонувала і на 14 фестивалі. Як анонсували організатори: «Упродовж трьох насичених днів на учасників чекають десять зустрічей на актуальні теми. Кожен з відвідувачів матиме можливість отримати доступ до зустрічей з професіоналами кіноіндустрії, дізнатися інсайти про створення визначних кінострічок та напряду поспілкуватися зі світовими та українським кінозірками» [7]. В межах секції проводилися майстер класи відповідно до озвученої тематики. Так, в розділі «Незалежність – це українське кіно» сценарист Ярослав Войцешко проводив майстер-класи: «Сучасний герой незалежної України, режисер та актор Ахтем Сеітаблаєв давав майстер-клас «Національний аспект в українському кіно». В розділі «Документальне кіно – історія наживо» учасники секції долучалися до майстер класу продюсерки Ольгаи Бесхмельницької «можливості фільму – фестивальна історія» тощо.

В 2024 році 15-й ОМКФ заплановано провести в Києві. Затверджений регламент фестивалю називає дві конкурсні програми. Перша – це Національна, до участі в неї допускаються ігрові, неігрові, анімаційні та експериментальні повнометражні (тривалість понад 60 хв.) українські фільми всіх жанрів. До конкурсі відбирається від 6 стрічок. Термін створення фільмів обмежується 2023 чи 2024 рр.

Варто звернути увагу на детальну відкриту інформацію щодо участі в фестивалі. Організаторами чітко визначені терміни подачі заявок на участь у фестивалі. Зручним є подача заявок в онлайн форматі за запропонованою формою. Повідомляється, що у випадку відбору фільму, його автори чи творчі групи запрошуються до фестивалю. Зазначається, що відбір фільмів здійснює відбіркова комісія, яка визначається організатором даного фестивалю. Інформація про остаточний список фільмів-учасників конкурсу публікується, як і вся інша інформація щодо проведення фестивалю на офіційному сайті фестивалю.

В Національній конкурсній програмі визначаються переможці в двох номінаціях: «Найкращий український повнометражний ігровий фільм» і «Найкращий український повнометражний документальний фільм» [48].

Друга конкурсна програма - Міжнародна європейська, всі умови участі викладені на сайті, доступні й майже не відрізняються від програми національної. Переможець цього конкурсу номінується як «Найкращий європейський повнометражний фільм».

Участь в конкурсних програмах надається майже без обмежень. Заборона діє для: «тих, серед кінцевих бенефіціарних власників чи учасників творчих груп є громадяни Російської федерації, Республіки Білорусь, Ісламської Республіки Ірану та Корейської Народно-Демократичної Республіки, до яких можуть застосовуватися санкції відповідно до законів США, ЄС, ООН, Швейцарії або іншої країни, або підпадають під дію Закону України "Про санкції"» [48].

Варто зупинити увагу і на Київському міжнародному кінофестивалі «Молодість», який позиціонує себе як майданчик для молодих кінорежисерів. Був заснований в далекому 1970 році, для огляду короткометражних фільмів, що їх знімали тодішні студенти Київського державного інституту ім. Карпенка-Карого. Огляд студентських робіт тривав два дні, а програма налічувала 33 стрічки. Сьогодні, за версією Міжнародної асоціації кінопродюсерів FIAPF «Молодість» є одним із найбільших фестивалів в Східній Європі. Впродовж свого існування мета фестивалю залишалася без змін, а саме: досліджувати важливі тенденції розвитку молодого кіно і допомогти творцям-початківцям знайти своє місце на арені світового кіно [35].

Права й обов'язки, особливості функціонування, програми фіксуються в головному документі – регламенті фестивалю. В ньому, зокрема йдеться про реалізацію наступних завдань: аналізувати провідні напрямки творчості молодих кінематографістів у всьому світі; встановлювати та розширювати творчі контакти між молодими кінематографістами та кіношколами; відкривати нові імена у сучасному кіномистецтві; інтегрувати українську

кінематографію у світовий процес розвитку кіномистецтва та кіновиробництва; розвиток Києва як культурної столиці Європи [35].

Доволі широка програма фестивалю, вона складається з п'яти частин. Перша - це Міжнародна програма, до якої входять три категорії стрічок: студентський фільм (тривалістю до 45 хвилин), перший професійний ігровий повнометражний фільм (від 60 хвилин), перший професійний короткометражний фільм (документальний, ігровий, анімаційний, тривалість до 45 хвилин). Друга - Національна програма короткометражних фільмів. На цю конкурсну програму подаються фільми документальні, ігрові, анімаційні, вироблені в Україні або за участю вітчизняних митців. Третя конкурсна програма «Teen Screen» - повнометражні ігрові стрічки. До професійної програми документальних фільмів допускаються стрічки, зроблені у кіношколах або професійних студіях і які ще не демонструвалися в Україні. В позаконкурсній програмі демонструються тематичні кінопрограми, продукція різних кіношкіл, ретроспективи видатних кінематографістів, і спеціальні події.

На дирекцію кінофестивалю покладається завдання формування міжнародного журі, до компетенції якого входить оцінка фільмів міжнародної програми. Для оцінювання фільмів інших конкурсів формуються спеціальні журі.

В рік початку повномасштабної війни фестиваль проходив в скороченому вигляді. Вже 2023 року організатори повернулися по повного традиційного формату з проведенням конкурсних і позаконкурсних програм. На кінофестивалі показано близько 150 стрічок. Прості статистичні відомості свідчать, що це вдвічі менше, ніж в до карантинні роки, коли демонструвалось на фестивалі в середньому 300 кінострічок [27]. Важливо зазначити, що проведення кінофестивалю відбулося за державної підтримки, а саме Державного агентства з питань кіно, та іноземної допомоги посольства Швейцарії в Україні, посольства США в Україні, Goethe-Institut, італійського інституту культури в Україні та посольства Італії в Україні [66].

Проведення кінофестивалів в тяжкі часи випробувань навіть в неповному форматі є важливою заявою світу про існування українського кіно й української культури. Важко не погодитись з директором кінофестивалю Андрієм Халпахці що: «...звичайний вигляд під час війни майже неможливий. Але повноцінний конкурс, повноцінні програми ми намагаємось зробити. Підтвердили приїзд 25 іноземних гостей, це, безумовно, не так, як у мирний час, коли до нас приїжджали до 159 гостей. ... Я сподіваюсь, що люди, які приїдуть сюди будуть нашими амбасадорами у світі й будуть більше розуміти, що відбувається в Україні. Загалом із майже 150 фільмів, які покажуть на фестивалі, 33 будуть українськими. І це важливо, попри все наші кінематографісти працюють, знімають кіно. Дуже багато документальних фільмів, які торкаються подій, пов'язаних з війною, з евакуацією людей, бо ми дійсно живемо між новинами» [35]. Важливо зазначити, що у програмі фестивалю було представлено 129 фільмів, з яких 61 короткометражна стрічка, із 45 країн світу. Попри складна часи організаторам вдалося провести повноцінний фестиваль. Захід отримав позитивні відгуки від глядацької аудиторії, іноземних учасників, засобів масової інформації [50]. Загалом у програмі було зібрано 129 фільмів, з яких 61 короткометражна картина, із 45 країн світу, і серед них - призери Берлінале, Локарно й Канн.

При аналізі функціонування кінофестивалів не варто обходити увагою такий форум, як «Бардак». Він достатньо молодий, започаткований 2017 року у Харкові. Це фестиваль українського незалежного короткометражного кіно. На фестивалі можуть бути представлені стрічні будь-яких жанрів: анімаційні ролики, музичні кліпи, документальні, комедії, драматичні, тік-токи тощо. Антон Фролов директор і засновник «Бардаку» зазначив, що концепція фестивалю залишається без змін, а саме: «Це фільми, що зроблені без фінансової підтримки держави на ентузіазмі» [50].

Щороку на фестиваль подають в середньому 150-160 стрічок, з яких обирають 50. З огляду на безпеку учасників і глядачів в рік початку повномасштабної війни фестиваль проходив в Києві. Вже 2023 року організатори

повернули «Бардак» до Харкова і оголосили повну програму. До участі на фестиваль було подано 267 стрічок, що на 76 більше ніж на попередньому VI фестивалі. До конкурсної програми було відібрано 62 фільми [2].

Відповідно до регламенту визначено, що головний приз є глядацький. Він надається на підставі підрахунку середнього балу голосування. Існує і журі, до складу якого входить одна особа дотична до кіно сфери і дві особи, які мають відношення до культури. Від спілки кінокритиків є окреме журі, яке готує свої відзнаки. Засновники та організатори фестивалю взяли за приклад кінофестиваль в Каннах, який не має конкретної номінації, але може відзначити, скажімо, музику в фільмі. Тому було запроваджено систему, за якою пабліки, видання тощо також надають приз.

Організатори VII фестивалю, що відбувся 2023р. в ставили перед собою амбітні плани, прагнули того, щоб фестиваль став знаковим для Харкова і для України. Для досягнення цього був розроблений план та алгоритм реалізації такого проекту. Він передбачав, по перше пошук талановитих режисерів та сценаристів, які надішлють на фестиваль свої роботи. По друге, надання майданчика для митців, які натхненно та з ентузіазмом працюють. По третє, залучення волонтерів, партнерів до проведення кінопоказів, до створення творчої спільноти, яка кардинально змінить інерційну систему. По четверте, проведення форуму та визначення переможців. По п'яте, створення збірки фільмів та її прокат в системі кіноклубів та кінотеатрів по країні.

Організатори окреслили показники, за якими можна буде оцінити рівень ефективності проекту. Зокрема планувалось: для кінопереглядів залучити три майданчика; зібрати на фестиваль понад сто фільмів; показати кінострічки понад п'ятиста глядачів; здивувати глядачів якісним кіно, що творять українські митці навіть під час страшної війни; нагородити команду фільму, який отримав призовий фонд: штатив, світлове обладнання, камера, об'єктиви; створити збірку стрічок та сприяти прокату збірки в кіносистемі по всій країні.

Складовою успішності проведення кінофестивалю, як і будь якого іншого заходу має бути фінансова складова. Унікальність цього фестивалю в тому, що він проходить за мінімальним бюджетом, спираючись на допомогу

волонтерів, добровільні пожертви, відмови від оплати учасників проекту. Засновник фестивалю так описує свій досвід вирішення фінансових проблем: «Зараз багато хто каже, що після 24 лютого стало складно проводити кінофестивалі. Це правда, але мені було важко проводити «Бардак» ще до повномасштабного вторгнення. Я зовсім не фандрайзер, я роблю фестиваль за власні кошти. Є двоє волонтерів, які допомагали з відбором. ... Минулого року я зробив фестиваль повністю сам, в мене була лише знайома дизайнерка, яка допомогла з розборкою стилю...» [3]. При підготовці VII кінофестивалю, який проходив 2023 року у Харкові в повному форматі, то гроші на проведення заходу – це спроба краудфандінга, а також гроші в борг, використання особистих контактів тощо.

Організатори фестивалю спираються на мінімальний бюджет для реалізації свого проекту. Так, організатори фестивалю 2023р. мали в своєму розпорядженні суму 36. 600 грн. Статтями витрат були: адміністративні витрати – 5000 грн. (тут 21 000 грн. компенсуються громадською організацією Україна СОС, що виступала партнером; призовий фонд – 7300 грн (організатори відмовилися від намірів придбати професійне обладнання, а обмежились символічними нагородами); на інформаційний супровід заходу, PR 11 000 (переважна частина робиться на волонтерській основі); виготовлення рекламної друкованої продукції – 11 500грн.; транспортні витрати (переважно на волонтерських засадах) – 1500; гонорари членам журі, ведучим майстер-класів, проживання запрошених гостей 0 грн., дизайн рекламної продукції, як буклети, логотип, частково сайт – на волонтерських засадах; безоплатно надали приміщення для церемоній та показів [34]. Реалізація будь якого проекту має певні ризики та складності. Організатори фестивалю передбачали наступні: через війну неможливість показ робіт в «живому» просторі; недостатність коштів для всіх показів та проведення майстер класів; певні юридичні складності в отриманні прокатного посвідчення.

Попри все, за спостереженнями організаторів фестивалю відбувається зростання якості короткометражного кіно в Україні, стрічки робляться на нових пристроях, їх можна дивитися на великому екрані, покращується їх технічний рівень та кількість стрічок, які шукають глядача без допомоги і підтримки

держави. Як зазначав організатор «Бардака» «Україна – це про талановитих та відданих людей, які не падають духом у скрутних обставинах. Ми володіємо неперевершеною креативністю та незалежністю, які проявляються в нашому кіно. Я захоплююсь тим, що українські режисери та актори здатні показати не тільки реальність війни, але й свою оригінальність та емоційну глибину. ... Фестиваль 2023 року – чудова можливість показати наш культурний потенціал. Це не лише засіб розказати про наше минуле, але й про наше майбутнє, мир та розвиток. Ми доводимо світові, що ми – сильний, наполегливий та оптимістичний народ, і ми гордо показуємо це через наше мистецтво» [3].

В останні два роки кількість фестивалів в країні суттєво зменшилась. Проте це, наймолодші шанувальники кіномистецтва мали можливість долучитися до Чілдрен Кінофест – до міжнародного кінофестивалю, що розрахований на дитячу й підліткову глядацьку аудиторію. 2023 року відбувся ювілейний 10-й кінофестиваль, що проходив у гібридному форматі. Покази відбулися в Києві, Дніпрі, Львові, Луцьку, Чернігові, Полтаві, Одесі, Вінниці, Хмельницькому, Житомирі. Глядачі мали змогу дивитися стрічки в онлайн форматі. Загалом він зібрав понад тридцять тисяч глядацької аудиторії [28]. В межах програми організатори провели п'ять секцій. Перша – це міжнародна конкурсна програма, до якої відбиралися повнометражні стрічки, гарної художньої якості, орієнтовані на глядачів віком від чотирьох років. Бажаючи взяти участь у конкурсі мали заповнити форму, що розміщувалася на офіційному сайті фестивалю. Відбір фільмів на конкурс здійснювала дирекція на чолі з програмним директором. До конкурсу обирали сім стрічок. Фінальний список відібраних на конкурс фільмів публікувався на офіційному сайті фестивалю за два тижні до початку заходу. Демократичним та доречним є практика визначення фільму-переможця. Він вибирається самими глядачами методом простого голосування. Друга секція – це позаконкурсна програма. До неї увійшли фільми для дітей і підлітків світового рівня. Третя секція – дитячий кіноконкурс. Організатори 10-го кінофестивалю отримали понад 100 заявок з всієї країни. Серед них було обрано 20 фіналістів В цьому випадку

переможців визначало професійне журі вітчизняних кінематографістів [17]. Ще одна секція - це спеціальні події. 2023 році в межах цієї програми демонструвалися фільми онлайн на сайті, які стали переможцями фестивалів в минулі роки.

Важливо для будь якого заходу, щоб його представляла відома, харизматична особа з позитивним бекграундом. В цьому контексті, на нашу думку вибір був вдалим. Почесним амбасадором кінофестивалю був відомий музикант, продюсер, композитор ведучий проєкту «Як звучить Україна» на YouTube каналі Є. Філатов.

Організатори цього фестивалю, а саме громадська організація «Мистецтво кіно» і компанія «Артхаус Трафік» отримали суттєву підтримку Українського культурного фонду та змогли залучити в якості партнерів UNICEF, Посольства Данії Норвегії, Іспанії в Україні, Goethe-Institut в Україні.

Потужною була й медійне висвітлення на етапі його підготовки, проведення та заключної стадії. Зокрема, медіапартнерами кінофестивалю були: «УП. Життя», «Суспільне мовлення», «Суспільне Культура», «МАНмедіа», «Нова українська школа» тощо.

Отже, попри надскладні часи, фестивальний рух не припинив свого існування. Чимало кінофестивалів продемонстрували, що мають вагомий творчий потенціал, поступово розвиваються і не втрачають свого значення в соціокультурному полі.

Висновки до Розділу 2.

Попри надскладні умови, в яких перебуває вся країна останні два роки через повномасштабну війну культурне життя не припинилося. Саме заклади культури і мистецтва своєю діяльністю підтримують дух народу, допомагають відволіктися на деякий час від негативу, психологічно і морально поновитись. Помітним явищем в цьому контексті є театральні фестивалі, чисельність яких значно зменшилась, проте якість запропонованих заходів залишилася на

високому рівні. Аналіз їх функціонування дозволяє стверджувати, що театральні, музичні, кінофестивалі демонструють новаторство в усіх аспектах, їх діяльність удосконалюється. Розвиток фестивалів є динамічним процесом, що весь час змінюється і модифікується.

Досліджувані форуми в сучасних умовах були представлені в різних площанах: міжнародній, всеукраїнській і навіть регіональній. Вони стилістично і жанрово відмінні, багаті на новаторські ідеї та форми.

Рівень їх організаторської майстерності при мінімальній, а інколи і повній відсутності фінансової допомоги зі сторони, мінімальним колективом ентузіастів, їх спроможність нетрадиційними способами вирішення питань, які безпосередньо впливають на якість проведення заходу (побутові, безпекові тощо) свідчить про неабияку їх майстерність та високу фаховість.

ВИСНОВКИ

Основними результатами бакалаврського дослідження стали висновки, що відповідають окресленим завданням.

З огляду на популярність і затребуваність такого заходу як фестиваль, логічним було активна спроба дослідників надати вичерпне визначення цьому поняттю. З'ясовано, що науковці використовували різні підходи, а також аспекти, пов'язані з концепцією, підготовкою і проведенням відповідних заходів і зазначали фактори, що впливали на різні елементи фестивальної діяльності. Для з'ясування цього питання нами були вивчені точки зору, обґрунтування визначення окресленого поняття авторитетними науковцями: італійським дослідником А. Фалоссі, польським В. Кадні, вітчизняними дослідниками: С. Віткаловим, Б. Зубенко, О. Сергієнко, Д. Олефір, О. Карпаш, М. Щурик тощо. Всі шановані автори надали науково аргументовані визначення поняття «фестиваль», вони доводять, що це явище складне з культурологічним, соціологічним, економічним тощо підтекстом. Враховуючи такі обставини ми солідаризуємося з авторами, які приймають наступне визначення: фестиваль – це культурно-мистецьке явище, що має ритуально-святкову генезу і являє собою серію соціокультурних подій циклічного характеру. Фестиваль існує в численних жанрових різновидах, виконуючи роль носія ідеалів і цінностей певних соціокультурних страт. Він має свою концепцію, структуру, соціальний статус, матеріальну базу та переслідує мету заповнення дефіциту комунікації, компенсації недостатності соціальних та/або професійних в'язків або ж задоволення потреб в певному культурному продукті.

Ретроспективний огляд історії фестивалів дає підстави стверджувати, що цей вид соціальної комунікації, відпочинку, єднання, бере свій початок в давнину. Загалом процес його становлення та розвитку співпадає і відбувається співзвучно з історією людства: Античністю, Середньовіччям, Новим і Новітнім часом. Прототипи сучасних фестивалів можна виявити практично у всіх давніх культурах світу. В Давній Греції Великі Діонісії були

прообразом театральних фестивалів, а Великі Панафінеї (свято на честь богині Афіни) – витоками фестивалів музичного, естрадного, танцювального мистецтва. Корені фестивалів виявляються і в пишних святах Давнього Риму, де процвітав цирк. Поряд з гладіаторами й засудженими, на арені амфітеатру виступали трупи із сотень гімназистів, акробатів, еквілібристів, дресирувальників, фокусників. У витоках фестивалю лежить також ігрова природа Середньовіччя і Відродження: карнавали, ходи ряжених, виступи жонглерів, паради блазнів, змагання трубадурів, мінезингерів, гістріони, «ярмарки масок» тощо.

Поступово фестивалі перетерпіли певні зміни щодо форми проведення, художньої концепції, вони стали складнішими, різноманітними, а також вони поступово починали торкатися переважної більшості сфер життя людей.

На сьогоднішній день в світі існує безліч фестивалів. Деякі з них досягли неймовірних масштабів і приваблюють глядачів з різних країн, інші навпаки, об'єднують більш скромну аудиторію. Існують фестивалі одноразові і регулярні. Їхні теми різняться від фестивалів мистецтва (фестивалі опери, театральні фестивалі, музичні тощо) до таких подій, як фестивалі повітряних змій. Із року в рік зростає кількість фестивалів, їх географія постійно розширюється, а програми і теми змінюються.

Саме через таку динаміку є доволі складним створити точну типологію і визначення фестивалів. На наш погляд, всі вони коректні, доречні і заслуговують уваги для представлення окремих аспектів фестивальних проєктів.

Вивчаючи питання, яку роль виконують фестивалі в соціокультурному контексті, маємо констатувати їх багатоплановість і вагомість. В роботі зроблені акценти на наступних функціях: комунікативній, нормативно-регламентній, соціально-інтегративній, емоційно-психологічній, просвітницькій, виховній, рекреаційній, розважальній, дозвіллевій, популяризаторській.

Наведений перелік функцій, що виконує фестиваль вказує на наступне. По перше, що фестиваль як форма презентації культурно-мистецької сфери є багатогранною і багатофункціональною. По друге, чітко прослідковується зв'язок функціональних можливостей фестивалю з тенденціями соціально-культурного розвитку. По третє, функції фестивалю охоплюють і мають вплив на гостей заходу, виконавців, митців, критиків та культурно-мистецької сфери загалом.

В мирний час театральний рух в країні був масовим явищем. За приблизними підрахунками дослідників (конкретних статистичних відомостей немає, чи дослідник їх не знайшов) щорічно проводилось понад двохсот фестивалів. Під час війни, діячі культури і мистецтва своїми засобами включаються в боротьбу з ворогом, наближають перемогу, в спосіб надання морального підживлення, підтримки, впевненості, що нація, що творить велику культуру має неодмінно вистояти. В цьому контексті неабияка роль належить фестивалям.

Аналіз функціонування фестивалів в роки великої війни дають підстави констатувати певні зміни в організації і проведенні досліджуваних типів фестивалів. В рік початку повномасштабного вторгнення кількість фестивалів різко скоротилась. Ті, що проводились, працювали в надскладних умовах. З огляду на небезпеку, регулярні ракетні обстріли зі сторони «братнього народу» заходи проходили в незручних умовах, часто не придатних для масових зібрань, як то підвали, підземні парковки, метро. Фестивалі проходили за скороченою програмою, у змішаному форматі. Фестивалі з прифронтових міст переносилися в міста в глибині країни. Наступного 2023 року спостерігалася позитивна динаміка щодо збільшення кількості фестивалів. Попри підвищену небезпеку певних регіонів, організатори заходів повернулися до традиційних міст їх проведення, в такий спосіб підтримуючи населення, що залишалось жити і працювати в південних і східних регіонах.

Попри невелику чисельність форумів, якість їх залишилася на високому рівні. Аналіз їх підготовки і проведення дозволяє стверджувати, що

театральні, музичні, кінофестивалі демонструють новаторство в усіх аспектах, їх діяльність невпинно удосконалюється. Розвиток фестивалів є динамічним процесом, що весь час змінюється і модифікується.

Форуми були представлені в різних площинах: міжнародній, всеукраїнській і навіть регіональній. Вони відмінні стилістично і жанрово, багаті на новаторські ідеї та форми.

Рівень їх організаторської майстерності при мінімальній, а інколи і повній відсутності фінансової допомоги з боку держави, силами невеликого колективу ентузіастів, їх спроможність нетрадиційними способами вирішувати питань, які безпосередньо впливають на якість проведення заходу (побутові, безпекові тощо) свідчить про неабияку їх майстерність та високу фаховість.

Отже, попри надскладні умови, в яких перебуває Україна через російсько-українську війну культурно-мистецьке життя не припинилось. У вітчизняному культурному просторі продовжують проходити різні за видами, змістом і жанрами фестивалі. Фестивалі є різними за своїми масштабах: від невеликих, місцевого, регіонального рівня до масштабних, що мають статус міжнародних. Проста статистика свідчить про кількісну перевагу Всеукраїнських та Міжнародних форумів над регіональними. Через накопичений досвід організації, кращі фінансові можливості, вже набуту популярність і гарний імідж фестивального руху не залишався без уваги громадськості. До участі у фестивалях активно долучалися колективи, театри, музиканти, з прифронтових територій зарубіжні учасники, тематика заходів акцентувалася на болючих питаннях сьогодення: війні, скалічених долях людей, мужності і незламності простих людей, героїзмі українських захисників і вірі всіх у Перемогу.

Після закінчення війни фестивальний рух має і буде набирати обертів. На наш погляд, гарантіями успішності менеджменту цього руху, має стати наступні складові:

- Різноманітність фестивалів. Форуми мають мати свою оригінальну концепцію, свій напрям: тематичний, жанровий, формотворчий, локаційний тощо.;
- Опиратися на культурно-мистецькі національні традиції, країни, особливості регіону;
- Робити акцент на зближення з європейськими стандартами організації фестивалів. Більш широко використовувати видовищні моменти, що робить захід неповторним; рекламні засоби в медіа, обов'язково створювати сторінки в соціальних мережах, флаєри, організувати волонтерський рух; застосовувати англійські варіанти назв заходів;
- Фінансове становище. Відсутність пристойного фінансування впливає на якість організації фестивалів: широка реклама, частота проведення заходу, вибір часу та місця проведення тощо. Основною гарантією є саме бюджетне фінансування.
- Якість роботи залежить від належної матеріальної бази, її постійно потрібно оновлювати і модернізувати відповідно до нових вимог світлових і звукових ефектів, декорацій, різного іншого обладнання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Андрєєва В. Театральний фестиваль-премія «Гра» 2023 оголосив переможців. Українська правда 10 грудня 2023р. URL: <https://life.pravda.com.ua/culture/2023/12/10/258218/> (дата звернення: 17.03.2024р.).
2. Бардак. Фестиваль. URL: <https://bardakfest.com/author/admin/> (дата звернення 18.03.2024р.)
3. Бардак. Фестиваль. URL: <https://bardakfest.com/2023/07/04/bardak-100-2023/> (дата звернення 10.03.2024р.).
4. Бермес І. До питання про організацію та проведення музичних фестивалів. Збірник наукових праць. Сучасне мистецтво. 2022. №18. С. 329-334.
6. Близнюк М. М. Театральні фестивалі як форма культурного співробітництва. Культура і мистецтво в сучасному світі. Наукові записки КНУКіМ Вип 11. 2016. С.35-41.
7. Буняк Валерія. Відкрито акредитацію на секцію Film Industry Office XIV-го Одеського міжнародного кінофестивалю 18.07 23р. Детектор медіа. URL: <https://detector.media/infospace/article/214385/2023-07-18-vidkryto-akredytatsiyu-na-sektsiyu-film-industry-office-14-go-odeskogo-mizhnarodnogo-kinofestyvalyu/> (дата звернення: 27.02.2024р.).
8. Буняк Валерія. XIV Одеський Міжнародний кінофестиваль оголосив переможців у трьох номінаціях 27 серпня 2023 р. Детектор Медіа/ URL: <https://detector.media/infospace/article/216059/2023-08-27-14-y-odeskyy-mizhnarodnyy-kinofestyval-ogolosyv-peremozhtsiv-u-trokh-nominatsiyakh/> (дата звернення: 15.02.2024р.)
9. Великий тлумачний словник сучасної української мови /Уклад. і голов. ред. Бусел. К. 2009.1736 с.
10. Венеціанський кінофестиваль – 90 лет «на плаву» и при славе. URL: <https://www.blogoitalliano.com/goroda-italii/venice/venecianskij-kinofestival-%E2%80%93-80-let-na-plavu-i-pri-slave.html> (дата звернення 18.03.2024р.).
11. Венеціанський кінофестиваль. URL: <https://cyclowiki.org/wiki/> (дата звернення 19.02.2024р.)
12. Виткалов С.В. Фестивальний рух як культурний феномен сучасності: аналіз регіонального вектору. Культура України. Харків. 2016 Вип 52. С.182-189.
13. В Коломиї відбувся фестиваль імені Анатолія Кос-Анатольського. Галичина 4.12.23р. URL: <https://galychna.if.ua/2023/12/04/u-kolomiyi-vidbuvsya-festival-imeni-anatoliya-kos-anatolskogo/> (дата звернення: 15.02.2024р.)
14. Всеукраїнський театральний Фестиваль-Премію «ГРА» («GRA» («Great Real Art»)). URL: https://nstdu.com.ua/wp-content/uploads/2018/03/Polozhennya_Festival-premiya-GRA.pdf (дата звернення 18.03.2024р.)
15. В Ужгороді стартує театральний фестиваль «Монологи над Ужем»- що у програмі УКРІНФОРМ 9.08.23. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric->

- culture/3760765-v-uzgorodi-startue-teatralnij-festival-monologi-nad-uzem-so-u-programi.html (дата звернення: 18.03.2024р.).
- 16.Голинська Ольга. «КИЇВ МУЗИК ФЕСТ»: ВХІД ТРАДИЦІЙНО ВІЛЬНИЙ 30 ВЕРЕСНЯ – 8 ЖОВТНЯ. УКРАЇНА МОЛОДА. 30.09. 2023р. URL: [HTTPS://UMOLODA.KYIV.UA/NUMBER/0/164/178539](https://UMOLODA.KYIV.UA/NUMBER/0/164/178539) (дата звернення: 2.03.2024р.).
- 17.Десятий Чілдрен кКнофест оголосив переможців 09. липня 2023р. URL: <https://childrenkinofest.com/ua/press/news/10-i-children-kinofest-ogolosiv-peremozhciv.htm> (дата звернення 23.02.2024р.)
- 18.Думки експертів про Фестиваль-Премію «ГРА – 2023». URL: <https://nstdu.com.ua/festival/dumki-ekspertiv-pro-festival-premiyu-gra-2023/> (дата звернення 4.03.2024р.).
- 19.2023 у театрі. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/2023_%D1%83_%D1%82%D0%B5%D0%B0%D1%82_%D1%80%D1%96 (дата звернення 7.03.2024р.).
- 20.Единбурзький міжнародний фестиваль мистецтв. URL: <https://calendate.com.ua/holiday/1196> (дата звернення 3.04.2024р.).
- 21.Єфіменко А. Г. Байройтський фестиваль. URL: https://vue.gov.ua/Байройтський_фестиваль (дата звернення: 25.03.2024р.)
- 22.Зубенко С. Д. Розвиток фестивального руху в сучасній Україні Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут» 2018. № 4 (12). С. 110-114.
- 23.Іванова О.О. Конкурсно-фестивальний рух на Волині кінця 20- початку 21 століття: культурно-історичний та комунікативний аспекти: дис. ... докт. філос. 034 «Культурологія». Київ. 234с.
- 24.Іванова О. О. Музичні фестивалі в епоху нових технологій: комунікативний аспект. Мистецтвознавство України. 2019. Вип. 19. С. 104-107. URL: <https://doi.org/10.31500/2309-8155.19.2019.185976> (дата звернення: 19.02.2024р.).
- 25.Іванова О. О. Музичні фестивалі України в умовах діалогу культур. Tendenze attuali della moderna ricerca scientifica: Materialien der internationalen wissenschaftlich-praktischen Konferenz (B. 3), 5. Juni, 2020. Stuttgart, Deutschland: Europäische Wissenschaftsplattform. S. 122–124. URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/logos/issue/view/05.06.2020/318> (дата звернення: 25.03.2024р.).
- 26.Іванова О. О. Прояви та форми конкурсно-фестивальної комунікації. Сучасне мистецтво. 2021. Вип. 17. С. 131–144. URL: <https://doi.org/10.31500/2309-8813.17.2021.248437> (дата звернення 19.02.2024р.).
- 27.Кабачій Марія. Кінофестиваль «Молодість» повертається до повного формату і представив програму міжнародного конкурсу Українська правда. 2 жовтня 2023р. URL: <https://life.pravda.com.ua/authors/63ac4e987dc34/> (дата звернення: 3.04.2024р.)

28. Кабацій Марія. У міжнародній програмі та дитячому кіноконкурсі. Ювілейний Чілдрен Кінофест оголосив переможців. Українська правда 10 липня 2023р. URL: <https://life.pravda.com.ua/culture/2023/07/10/255316/> (дата звернення 12.03.2024р.).
29. Карпаш О. М. Театральні фестивалі в культурно-мистецькому житті України кінця ХХ — початку ХХІ століття: історія, типологія, тенденції розвитку: дис. ... канд. мистецтвозн. : 26.00.01 «Теорія та історія культури» / ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника». Івано-Франківськ, 2019. 275 с.
30. Кінофестиваль «Молодість». URL: <https://molodist.com/about> (дата звернення: 17.03.2024р.)
31. Коган О. Джаз – це класика ХХІ століття [інтерв'ю]. BBS NEWS Україна, 9 вересня 2013р. / записав Роман Лебедь. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/entertainment/2013/09/130909_kogan_interview_rl (дата звернення: 12.02.2024р.)
32. Литовка О. Фестивальний рух України періоду її незалежності. Вісник КНУКіМ. 2015. Вип. 4. С. 111-115.
33. Манелюк Д. І. Розвиток вітчизняного фестивального руху: історіографічний аспект. Культура України. 2019. Вип. 63. С. 229–240.
34. Моє місто Кінофестиваль Бардак VII. URL: <https://kharkiv.mycity.one/projects/knofestivaly-bardak-vii> (дата звернення 10.03.2024р.).
35. «Молодість» у 52-ге стартує в Києві Радіо Промінь 20.10.2023 р. URL: <https://ukr.radio/news.html?newsID=102527> (дата звернення: 19.03.2024р.).
36. Моновистава як театральний жанр URL: <https://ukrdrama.dp.ua/news/monovystava/> (дата звернення: 27.02.2024р.).
37. Наказ Міністерства культури України «Про затвердження Положення про Міжнародний фестиваль «Київ Музик Фест» від 6.07.2013 N 696 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1151-04#Text> (дата звернення: 14.02.2024р.).
38. Національна спілка композиторів України URL: https://composersukraine.org/index.php?id=2904&fbclid=IwAR0B93zefgjfE20rGCBrS0w_s5CzIVlilvvSgQITkRInIcUTlbJVisPVs_0 (дата звернення: 2.03.2024р.)
39. Наш обласний академічний музично-драматичний театр взяв участь у фестивалі в Чернівцях 28 лист 23р. URL: <https://loga.gov.ua/oda/press/news/nash-oblasniy-akademichniy-muzichno-dramatichniy-teatr-vzyav-uchast-u-festivali-v> (дата звернення 19.03.2024р.).
40. Невінчана Т. Бути першим (До 30-річчя Міжнародного фестивалю «Київ Музик Фест» Музика 19р. 7 жовтня. URL: <https://mus.art.co.ua/buty-pershym-do-30-richchia-mizhnarodnoho-festyvaliu-kyiv-muzyk-fest/> (дата звернення: 10.03.2024р.).

- 41.Новітська Т. Фестиваль «Дзеркало» у Львові». Що маємо у підсумку?. 31.05 23р. URL: <https://theclaquers.com/posts/11388> (дата звернення: 24.02.2024р.)
- 42.Олефір Д. Фестивальний рух у Європі: комунікаційні аспекти. Масова комунікація у глобальному та національному вимірах. 2016. Вип. 6. С. 109–114.
- 43.Підсумки V Всеукраїнського театрального Фестивалю-Премії ГРА. URL: <https://nstdu.com.ua/festival/pidsumki-v-vseukrayinskogo-teatrnogo-festivalyu-premiyi-gra/> (дата звернення: 25.03.2024р.)
- 44.Підсумки року – 2023: фестивальні цікавинки. URL: <https://kharkivmusicfest.com/novyny/pidsumky-roku-2023-festyvalni-tsikavynky/> (дата звернення: 21.03.2024р.)
- 45.Про фестиваль «Файне місто», що відбувся не в Тернополі TeNews.org.ua 2 к.п 24h/ URL: <https://www.tenews.org.ua/post/show/1693286031-pro-festival-fayne-misto--scho-vidbuvsya-ne-v-ternopoli#> (дата звернення: 24.02.2024р.)
- 46.Регламент Міжнародний кінофестиваль «Молодість» URL: <https://molodist.com/reglament> (дата звернення: 23.03.2024р.)
- 47.Регламент Одеського кінофестивалю. URL: <https://submit.oiff.com.ua/> (дата звернення: 18.03.2024р.)
- 48.Регламент п'ятнадцятого Одеського Міжнародного кінофестивалю. URL: <https://submit.oiff.com.ua/regulations> (дата звернення: 16.03.2024р.)
- 49.Рось З.П. Розвиток джазово-фестивального руху в соціокультурному просторі України періоду незалежності 26.00.01. теорія та історія культури (мистецтвознавство). Івано-Франківськ 2016.
- 50.Рудійко Ілля, Нестелеєв Максим Кінофестиваль «Молодість» 2023: традиція, що триває всупереч війні. Український тиждень 2 листопада 2023. URL: <https://tyzhden.ua/kinofestyval-molodist-2023-tradytsiia-shcho-tryvaie-vsuperech-vijni/> (дата звернення: 27.02.2024р.)
- 51.Сергієнко О. До питання історичних передумов становлення конкурсно-фестивального руху виконавців на народних інструментах в Україні. Актуальні питання гуманітарних наук. 2012. Вип. 3. С. 131–141.
- 52.Сичова О.В. Типи мистецьких фестивалів і конкурсів у сучасній Україні. Мистецтвознавчі записки. 2013. Вип 24. С.257-262.
- 53.Сікорська І. Українські фестивалі академічної музики: точки напруги і вектор розвитку. Музика. 2011. № 4-6. С. 14-17.
- 54.Сікорська І. Фестиваль-довгожитель. Музика. 2012. № 1. С. 38-39.
- 55.Сливка О. Фестиваль «Коломийські представлення» в контексті розвитку українського театрального мистецтва кінця ХХ – початку ХХІ ст. Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку: зб. наук. пр.: наук. зап. Рівнен. держ. гуманіт. ун-ту. Вип. 20, т. 2 / упоряд. В. Г. Виткалов Рівне: РДГУ, 2014.
- 56.Тенденції сучасного фестивального руху. URL: http://studbooks.net/597622/kulturologiya/vidy_klassifikatsiya_festivaley (дата звернення 17.03.2024р.).

57. Типологія сучасних фестивалів. URL: http://studbooks.net/612748/kulturologiya/tipologiya_sovremennyh_festivaley (дата звернення 28.03.2024р.).
58. УКРІНФОРМ У Чернівцях офіційно відкрили 14-й Одеський міжнародний кінофестиваль 19.08.23. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3750504-u-cernivcah-oficijno-vidkrili-14j-odeskij-miznarodnij-kinofestival.html> (дата звернення: 23.03.2024р.)
59. Фестиваль комедії «Золоті оплески Буковини» URL: <https://dramtheater.cv.ua/pro-festyval/> (дата звернення: 8.03.2024р.).
60. Хрома Г. Деякі особливості сучасних молодіжних фестивалів. Матеріали до українського мистецтвознавства. 2003. Вип. 3. С. 194-200. URL: <http://etno.kyiv.uar.net/vyd/matmyst/2003/N3/Art40.htm> (дата звернення 17.03.2024р.).
61. Хрома Г.І. Фестиваль: слово, термін, мистецьке явище. НАКККіМ. 2017. № 2. С. 97-103.
62. Швед М. Б. Тенденції розвитку міжнародних фестивалів сучасної музики на новому етапі (1990-2005 рр.) : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства: 17.00.01 – теорія та історія культури. Львів, 2005. 16 с.
63. Щокань Ганна. Українські фестивалі травають попри все. Українська Правда 12.07. 23р. URL: <https://life.pravda.com.ua/culture/2023/07/12/255356/> (дата звернення: 02. 03. 2024р.)
64. Щурик М. В., Бринзей Б. С. Фестивальний рух як один із перспективних напрямів розвитку event-туризму в регіоні. Причорноморські економічні студії. 2019. № 39(2). С. 57–60.
65. Юдов М., Вічна А. Творчо-організаційна політика міжнародного театрального фестивалю «Мельпомена Таврії». Народознавчі зошити. № 4 (136), 2017. С. 68–70. URL: <http://nz.ethnology.lviv.ua/archiv/2017-4/24.pdf> (дата звернення 18.03.2024р.).
66. 52-Й КИЇВСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ КІНОФЕСТИВАЛЬ «МОЛОДІСТЬ» URL: [HTTPS://USFA.GOV.UA/PRESS-CENTER/52-Y-KYIVSKYY-MIZHNARODNOMU-KINOFESTYVALI-MOLODIST-113395](https://usfa.gov.ua/press-center/52-y-kyivskyy-mizhnarodnomu-kinofestyvali-molodist-113395) (дата звернення: 18.03.2024р.)
67. Ashby, C. Classical Greek theatre: new views of an old subject. Iowa City: University Of Iowa Press, 1999. P.64.
68. Cudny, W. Festivalisation of Urban Spaces Factors. Basel: Springer Geography, 2016. P.17.
69. Cudny, W. The Phenomenon of Festivals – their origins, evolution and Classifications. // Anthropos. 2014. № 109 (2). P. 645.
70. Davies, W.K.D. Festive cities: multi-dimensional perspectives. Dordrecht: Springer Netherlands, 2015. P.541.
71. Eco, U. The frames of comic freedom. Berlin: Walter de Gruyter & Co, 1994. P.7.

72. Falassi, A. Festival: definition and morphology. Albuquerque: University Of New Mexico Press, 1987. P.2.
73. Getz D. Event tourism: definition, evolution and research. Tourism Management. 2008. № 29 (3). P.404.
74. Grzesiak, D. Myesterion: misteria w Eleusis, 2020. URL: http://www.histurion.pl/historia/starozytnosc/grecja/mysterion_misteria_w_eleusis.html (дата звернення: 23.03.2024р.).
75. Our mission and history. The Edinburg International festival URL: <http://www.eif.co.uk/about-us/our-mission-and-history#.Vu6PvlSLR-8> (дата звернення: 25.02.2024р.).
76. Quinn, B. Festivals, events and tourism / T. Jamal, M. Robinson (eds) . The Sage Handbook of tourism studies. Lon don: Sage Publications, 2009, P.5.
77. Radziejewski, P. Saturnalia i ich związek z Bożym Narodzeniem, 2006. URL: http://www.histurion.pl/historia/starozytnosc/rzym/saturnalia_i_ich_zwiazek_z_bozym_narodzeniem.html (дата звернення 15.02.2024р.).
78. Roemer, M. Ritual Participation and social support in a Major Japanese festival. Journal for the Scientific Study of Religion. 2007. № 46 (2). P. 195.
79. Ryan, C. Gu, H. Constructionism and culture in research: understanding of the fourth Buddihsts festival, Wutaishan, China. Tourism Managment. 2010. № 31 (2). P. 176-177.
80. Tara Laguna, M. Major special events: an interpretive literature view. Management & Marketing Challenges for the Knowledge Society. 2012 №79 (4). P.761-762.
81. Wilson, N. Encyclopedia of Ancient Greece. New York: Routledge, 2006. P.179